

okat törődünk, mert Teheran, Iszpahan, Kábul, Siráz stb. városokhoz képest talán csak tisztának fogja találni a Terézvárost, meg a rácz-várost is. Ha pedig nem: tessék ő felségének befogni az orrát. — A vidékről jövő kholerahírek kellemetlen hatása mellett, jól esnek az embereknek az első aratási tudósítások, melyek kedvező eredményről szólnak. Az alföldről már új gabonát is hoztak a fővárosba a napokban, 84 fontos búzát s ezzel egy-szersmind Szolnokból is olyan tudósítás jött, hogy azon a környéken dús aratást várnak. A mostani világban nem is kell nekünk egyéb, mint a régi jó kívánság szerint, három b.: bor, buza, békeség!

** (A Kazinczy-mausoleum) Széchalmon ösz-szel már készen lesz, miután az akadémia köze-lőbb kilenczefél ezer forintot utalványozott a díszítések befejezésére és a Kazinczy-mellszoborra.

** (Hunfalvy János) tudósunk az orosz czár-tól a Szaniszló-rend lovagkeresztjét kapta. A szentpétervári statisztikai kongresszusra vonat-kozó emlék ez.

** (Türr tábornok) szülőföldje: Bajaváros plébánosához, Latinovics Gábor préposthoz kö-zelőbb a főispáni beigtatás alkalmából, ötszáz forintot küldött. Ebből száz forintot az ünnepé-ly költségeire ajánlott föl; százat a polgári lövöldé-nek szánt; háromszázat pedig két tanférfi számára, kik a világtárlatot meglátogatván, ott szerzett tapasztalásokról, majd a téli időnyben oktató előadásokat tartanak felnőtt iparosok részére.

** (Fejedelmi vendégek Bécsben.) A persa sahot, ki jelenleg Páris vendége, hol nagy ünne-pélyekkel fogadják — e hó 21-kén, vagy 22-kén várják Bécsbe, hol az udv. palotába fog szállni. Bécsből hír szerint Budapestre is s innen Szent-Péterváron keresztül tér vissza birodalmába. — A württembergi királyné a héten volt a bécsi udvar vendége, de inognitoban, miután nem akarta, hogy ottléte alkalmából hivatalos ünnepélyeket rendezzenek. A württembergi király, elute az utazása után, 13-án érkezik Bécsbe. — Az olasz udvar ré-széről Humbert trónörökösét szeptemberre várják; a szultán s a khédive megérkezését még nem tud-hatni bizonyosat.

** (A württembergi királynéről.) Olga würtem-bergi királyné ifjúságából bécsi látogatása alkalmával a lapok a következő érdekes történetet közlik: Olga királyné Miklós czár kedvenc leánya volt, a ki a czárnál sok olyat is ki tudott vinni, a mit más nem. Olga hercegnő a tengerparti pala-tában élte legboldogabb napjait, s értett a másik boldogságának előmozdításához is. Leginkább szeretett az udvari park egyik szép fasora alatt sétálni holdas nyári éjeken. Itt szeretett sétálni aztán egy fiatal ember is... Fekete fürtei, deli ter-mete érdekessé tették, habár kopott ruhája nem is sötétet valami fényes állást. A hercegnő nem először vette itt észre az ifjut andalogni, s egy este komornyikját utána küldé, kérve, hogy je-lenjék meg előtte. Az ifju meg is jelent; a her-cegnő megkérdezte tőle: hogy kicsoda. „Atyám Szentpétervárt énekemester volt, — felelé az ifju, — de egy lengyel kör tagja lévén, Szibériába hurcoltatott. Én Nápolyban születtem, s most itt lezokkoltam s zeneszerzeményeim csekély díjából élek.“ „Tán most is komponált?“ — „Kérdé a her-cegnő. „Igen, egy románcot.“ — „Megnézhetem?“ — „Ha szabad volna remélnem, én ezt fenséged-nek szeretném ajánlani.“ — „Jőjjön el néhány nap mulva.“ — Olga hercegnő nagyobb dolgo-ka is ki tudott vinni szüleinél, mint egy ajánlat elfogadását. Néhány nap mulva Olga a családi hangversenyben egy bájos dallamot zongorázott s kérdezték: kitől van? — „A szerző neve Feder-ico Ricci, a mű czíme: „Egy este a Péter-udvar-ban.“ Ettől fogva Ricci, a későbbi „Prigioni di Edimburgo,“ „Follie à Rome“ sat. dalművek szerzője, Donizetti versenytársa, az orosz udvar pártfogoltja lett. Államköltségen képeztették s utóbb a petervári zenede igazgatója lett s ma is

az. Atyja amaz esti találkozás után csakhamar visszanyerte szabadságát. ** (Isabella spanyol exkirályné) szombaton este érkezett Bécsbe. Az exfelség Rómából utazott Bécsbe a kiállításra, és ott a Britannia-szál-lodába szállt. Vele van öt gyermeke, és har-minczöt személyből álló kísérete, köztük egy názikaplán, egy háziorvos, két tábornok, kama-rások, stb. Marfori azonban nincs ott. A vendég-könyvben a volt spanyol királyné „toledoí grófné“ névvel van beírva; mint mondják, különösen Chambord gróffal kerüli a találkozást, nehogy látogatásukat konjektural-politikai fészegetekre használja föl a sajtó. A király is tett nála rövid látogatást a vendéglőben. Isabella ex-királynő föltűnés tárgya a bécsi kiállítás, miután tulsá-gosan kövér lévén, mindig kis kocsiiban tolatja magát s rendszeren nagy embertömeg s kíváncsi gyermekek kísérik a magát buzgón legyező asz-szonyoságot.

** (Patikárus Ferikó népszerűs sive mékéré.) mint Vasvári Kovács József jelenti, szépen foly-nak az adakozások, s eddig 283 frt gyűlt be.

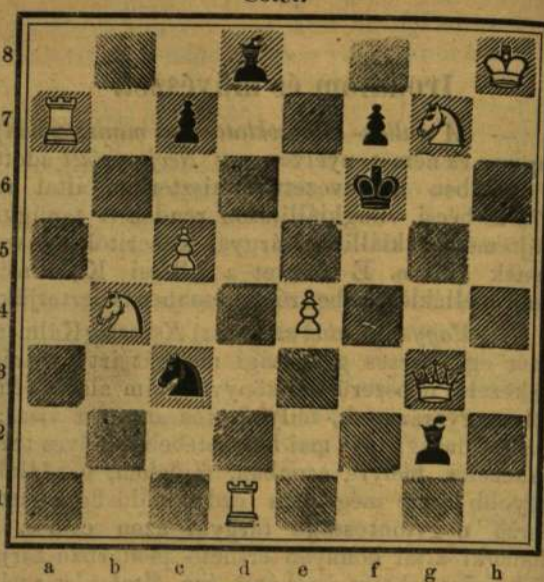
* (Halálozások.) Györfly László, nagyváradi latin szertartású nagyprépost, phárosi vál. püspök, a szépművészetek és bölcsészet tudora, 86 éves korá-ban elhunyt. — Unger Emil, pesti fiatal műépítész, 34 éves korában meghalt. Képzett ifju volt, kinek felügyelete alatt eddig is több szép épület emel-kedett. Halálát meghülés okozta, mert egy csol-nakázás alkalmával a Dunába fordult. — A h.-m.-vásárhelyi ref. lyceum egyik derék, fiatal ta-nára, Tóth Károly, 26 éves korában, kholerában elhunyt. — Kassay Imre, szendrői derék plébános, e hó elsején a kholera-betegek körüli buzgó fá-ra-dozásainak áldozatul esett. — Szintén e járvány áldozata lett: Miskovics Anasztáz, a premontrai rend. tagja, Metzzenzefén (Abaújmegye). A boldo-gult hosszú ideig tanárkodott a premontrai gym-náziumaiban, N.-Váradon, Kassán, stb. Utóbbi időben a rend jószágkormányzója volt. — Budán pedig Szabó Elek, a budai kir. törvényszék fenytő osztályának jegyzője lett, a kholera áldozata. — Emress ismert pesti kereskedő fiatal neje: Leyritz Irén 23 éves korában meghalt. — Kun Bertalan tiszáninnen ref. szuperintendens leánya: Erzsike, Miskolczon a himlő áldozata lett, 15 éves korában. — Nagyszombat városi főorvosa: dr. Huberth Fe-rencz 63 éves korában elhunyt. — Kassáról dr. Fe-rencz József ref. lelkész haláláról értesitenek. Az elhunyt testvére volt a szobrász Ferenczynek, ki-nek műveit csak nemrég ajánlá a hazai főis-koláknak és muzeumoknak. Magas életkort, 76 évet élt s halálát szélhűdés okozta.

Szerkesztői mondanivaló.

— T.-Szeeső. B. J. Tobbszóri szerk. izeneteink nem azoknak szólnak, a kik a dolog rendjét maguk is tudják és nem azt jelentik, hogy mi t. olvasóink érdekében sajnál-juk a fáradságot. Csak hogy természetesen mi sem tehe-tünk egyebet, mint hogy a kiadó-hivatal figyelmét külön is fölhívjuk, mint a mostani esetben is tetűk. A vidéki postai rendtelenségeket mi is sajnáljuk s obajtanók, hogy mindenütt rend és pontosság uralkodjék postaugyunkben. — Dévény-Ujfal. L. F. Az említett ügyben intéz-keztünk; minden rendben lesz. — Bécs. K. F. Az efféle közlemények, ha kiadásra méltók, díjtalanul vétetnek föl a lapba. A mellékelt ösz-seget tehát visszaküldtük. — Szklénó. P. P. Furdó tudósításokat szivesen foga-dunk; de csak úgy közölhetjük, ha a furdó életéről és tá-rsaságról érdekes adatokat foglalnak magukban. Ez csak egyszerű hirdetés lenne, mely a lapban nem igen volna helyén. — Szombathely. S. G. A czikk tárgya nagyon érde-kes, de teljesen újra kellene dolgozni a kiadás előtt. A vers, mint a ríme is mondja, csakugyan nagyon nyers. Majd a sülttebbekből kérünk. — Debreczen. G. M. Azt az egész országban tudják, hogy nyáron nagy a meleg, ha versből nem olvassák is. Viszonzásul mi is küldünk egy diákverset a nyárról, mely így hangzik: Disznó forró idő! Az ember majd megfő. Ilyen csudar meleget Ertem én már eleget. — München. M. G. A kívánt változtatást mindjárt el-rendeltük; a kiállításba helyezett találkozásnak örülünk.

SAKKJÁTÉK.

710-ik sz. f. Pap Dezsőtől (Miskolczon.)

Világos indul s a második lépésre mattot mond.

A 705-ik számú feladvány megfejtése.

(Czenthe Józseftől)

Table with 2 columns: Vil. and Söt. It lists chess moves for both sides, such as 1. Vb1-b2, 2. Vb2-b6, 3. Bb4-e1+, 4. Vb6-d4 mat.

Helyesen fejtették meg: Vessprémben: Fülöp József — Gelsen: Glesinger Zsigmond. — Debreczenben: Zaagyva Imre. — Aradon: Kovács Albert. — Sziget-Cápen: Mayer Károly. — Ujfalun: Farkas Ferencz. — A pesti sakk-kör.

— (+ Czenthe József) hites ügyvéd folyó év június 15-én hunyt el Miskolczon élt 29-ik évében. A megboldogult, mint jeles tehetségű sakkista és számos szép feladvány szerzője, érzékeny veszteség sakkrovatunkra is, melynek sok éven át lelkes munkatársa volt. Feladványai nemcsak nálunk, hanem külföldön is általános elismerést arattak. Béke poraira!

Előfizetési fölhívás

VASÁRNAPI UJSÁG

Politikai Ujdonságok

1873-ik évi július—deczemberi folyamára.

Előfizetési föltételek:

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt.

Félévre (július—deczember) 6 frt

Csupán a Vasárnapi Ujság:

Félévre (július—deczember) 4 frt

Csupán a Politikai Ujdonságok:

Félévre (július—deczember) 3 frt

Egyes előfizetések legelőszörben postai utal-vány által eszközölhetők, a melyre bérmentésül csak egy darab 5 krajczáros bélyeg kívánatik.

Tíz előfizetési példányra gyűjtőinknek egy tiszt-telepéldánnyal szolgálunk. Pest, június-hó 1873.

A Vasárnapi Ujság és P. Ujdonságok kiadó-hivatala (Pest, egyetem-utca 4. sz. a.)

TARTALOM.

Boccardo Jeromos (arckép). — Mulandóság. — Bacon Franklin köztársasága (folyt). — Tanulságok az ipar és kereskedelem történetéből. — A Quirinál palota Rómában (képpel). — Sósáztatás oláhok a Tiszán (képpel). — A főváros színtényi viszonyai. — Egy amerikai vállalkozó. VI. — A növények országáról (képpel). — Egyveleg. — Társház: Irodalom és művészet. — Közintézetek, egyletek. — Egy-ház és iskola. — M. Ujság? — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti-naptár.

(Felelős szerkesztő: Nagy Miklós (L. magyar-utca 21. sz.)

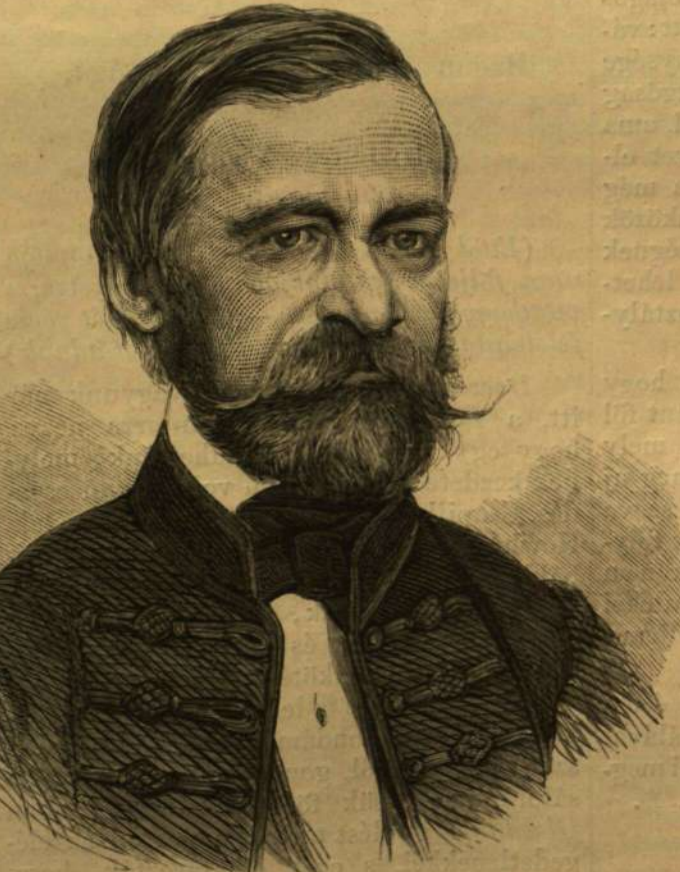

Előfizetési föltételek: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 12 ft. — Félévre 6 ft. Csupán a Vasárnapi Ujság: Egész évre 8 ft. Félévre 4 ft. — Csupán a Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. — Félévre 3 ft. Hirdetési díjak, a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságokk illetőleg: Egy négyzser hasábnzott petit sor, vagy annak helye, egyszeri igtatásnál 10 krajczárba; háromszori vagy többszöri igtatásnál csak 7 krajczárba számítatik. — Kiadó-hivatalunk számára hirdetémenyeket előgád Bécsben: Oppelk Alajos. Wollzeile Nr. 22. és Haasenstein és Vogler, Wollzeile Nr. 9. — Bélyegdől, külön minden igtatás után 30 kr.

Kovács Gyula.

(1815—1873.)

Oly embereknel, kiknek nem a születés előnye vagy a sors különös kegye juttatott helyet érdemes kortársaik között, az élet csak a tevékenység határaig számít; ha tevékenységük saját körükben megszűnt, már életükben megszűntek létezni a közre nézve, s csak a család és jó barátok között és ezek számára élék életük hátralevő napjait. Ily egyénekről az emlékezet tevékenységük be-íjeztével elhallgat, és csak akkor ragadja föl újra vésőjét, midőn az utolsó lap végső so-rát, a halál óráját metszi a sirkőre. Mit érdekli a történelmet az ember magánéletében az apa, a férj családja körében, mit érdeklik a talán legnagyobb és legerősb jellemek is, lesújtó küzdelmek és szenvedések, midőn hősök nem mozog többé a közélet szinpadán.

KOVÁCS GYULA.

Igy történhetett, hogy egy oly tevékeny élet, minő a mult hó 22-dikén elhalt Kovács Gyuláé volt egy ideig, a nagy közönségre nézve már évek óta nem létezett többé, hogy az elhunytban, kinek halála híre régi idők emléke-ként futotta át hirlapjainkat, oly egyént vesztettünk, kit már jó ideje nem számított többé élő munkásai sorába a hazai tudomány, melynek a most már testileg is elköltö-zött egykor oly nagy szolgál-atokat tett. Az elhunytnek életrajza nem mutatja azon változatos mozzanatokat, melyek az élet-rajzoknak u. n. érdekes részét képezik; határozott irány, rendszeres törekvés egy cél érdekében jellemzi életét. Amaz irány a tudomány iránti elő-szeretet, e cél a hazai tudomá-ny emelése. És mit áldozott Kovács Gyula e célért? Azt, minél többet nem áldozhatott: tevékenységét, egészsé-gét, életét. S most, midőn az élet végkép-bezárult, s a közgyűelem a halál által is-nmét réá fordult, csak kötelességet véllünk teljesíteni, midőn ez egykor munkás életet

főbb vonásaiban olvasóinkkal megismer-tetjük. Kovács Gyula Erdélyből Kézdi-Szent-lélekről származott régi székely huszár esa-lád sarjadéka, Budán 1815-ben született. Atyja híres orvostudor és Maros-Vásárhely főorvosa volt, ki első kedvelteté meg az elemi és gimnázialis osztályokban már ki-tűnt fiával a természettudományok. Amaz idők szokása szerint tanulmányait külön-böző tanszakokban végezte, és így a gym-náziumi tanulmányok végeztével a philoso-

16 éves korában megvetette nagy növény-gyűjteményének alapját, melyben időnkénti tartózkodási helyeinek, Maros-Vásárhely-nek, Kolozsvárnak, Pestnek, Bécsnek Fló-rája gazdagon van képviselve. Határozott befolyással volt a fiatal tu-dós jövő fejlődésére Bécsben tartózkodása 1844-től 1850-ig, mely idő alatt a világhírű Haidinger mellett és a bécsi egyetemnek a természettudományok mezéjén nagy neví tanárai társaságában, kedvencz tanul-mányának, a növénytannak szentelé teljes ere-jét, tevékenységét. De nemcsak közvetlen érintkezésben a tu-domány első bajnokaival, ha-nem levelezés által a külföld kiváló tudósaival és a csere-példányok által föntartott ösz-szeköttesben képezte magát Kovács Gyula e nálunk, kivált azon időkben, oly kevesek által mívelt téren. Hisz a negyvenes évek élénk politikai életükkel mindenkit a közpályára von-zának, s ha mégis oly tehet-ség, minő Kovács Gyuláé volt, a szerény és csak önmagában kielégítést kereső és találó tudomány szolgálatában vélte föllelni hivatását, csakugyan a tudomány iránti mély von-zalomban kereshetjük ezen ak-kor oly sokatlan szenvedély indokát. Első nagyobb munkája „Az ausztriai birodalom, különösen Magyarország és Erdély rit-kább növényei“ oly nagy tet-szésben részesült, hogy első részének a nálunk tisztán szak-tudományi (nem iskolai tan-) könyveknél ma is szokatlan második kiadását kelle eszkö-zölnie, s maga V. Ferdinánd király és jelenleg uralkodó királyunk is aláírt e műre, melyet szaklapok kiváló dicséretben része-sítének. Ez időtől kezdve a természettudományok hazai művelésének minden terén, minden lépten-nyomon találkoztunk Kovács Gyula nevével, hol egyes vidékek leírását adja,

Table titled 'HETI NAPTAR' showing the calendar for the week of July 13th. It lists the day of the week, the month (July), and the day of the month. It also includes the names of the saints for each day: 13 Vasár E 6 Margitszűz, 14 Hétfő Bonaventúra, 15 Kedd Apost. oszias, 16 Szerd Karmel. bol. az., 17 Csüt. Zoroard Andrá, 18 Pént. Arnold, Kamilla, 19 Szom Paul Vincze.

Utolso negyed 16. 10 óra 14 perczok este.

hol egyes fajok fölfedezését írja le a szorgalmas buvár avatott kezével. Így, hogy a sok közül csak egyet említsünk: az aggteleki barlangban neki sikerült ama híres egészen vak állatot fölfedeznie, mely később az ő nevére Typhlobdella Kovatsii elnevezést nyerte.

De nemcsak hazánk tudományos fejlődése számlálta leghívebb bajnokai közé, a külföld is ismerte és tisztelte nevét, melylyel a Haidinger által alapított „Mittheilungen der Freunde der Naturwissenschaften“ kötetiben és számos kitűnő monographiában gyakran találkozott.

Bécsben időzése alkalmával ismerkedett meg és lépett házassági frigyre a híres magyar József és bécsi egyetemi tanár Márton József leányával, ki jó és balsorsos hű és méltó társa, a szenvedések nehézségei napjaiban csüggedetlen vigasztalója, ápolója volt.

1850-ben a nemzeti múzeumban a természetiek osztályának örvévé neveztetvén ki, Pestre tette át állandó lakását és különösen „Magyarország Flórájának kidolgozásával foglalkozott Brassai társaságában. E munka 1858-ban az akadémia által 100 arannyal jutalmaztatott, a bíráló pedig „legalább is tízszeres jutalomra érdemesnek“ nyilatkoztatta.

Nemcsak az irodalomban, nemcsak a vezetés alá bízott múzeumi osztály mintaszerű berendezése által, hanem a tanítás gyakorlati terén is buzgólkodott Kovács Gyula kedvenc tudománya érdekében. Népszerű gazdasági munkákban, nyilvános fölvételek, előadási cyclusok stb. által igyekezett tért foglalni a természettudományok azon időtáji nálunk még alig művelt ágainak.

1860-ban az egyetemnél az állattan, 1862-ben a növénytan helyettes tanárává neveztetett ki, és midőn már-már szeme előtt látta élete legfőbb oahjtásának teljesültét: az egyetemi rendes tanárrá kineveztetést, midőn egy élet hosszas és fáradságos küzdelmei után a kedvenc tudománya kizárólagos ápolását biztosító révpárt felé közeledett: váratlanul sújtá az élete derekán, tevékenysége teljében álló férfit, hivatalbeli tulbuzgóság következtében történt meghülés által, ama szörnyű csapás, mely az oktató nyelvet elnémítá, a munkás kezét elbénítá és a még mindig ép és erős elmének segédeszközök alkalmazhatása hiányában — a tértelenségnek vagy legalább is a munkálkodhatóság lehetőségének szomorú sorsát juttatá osztály-részü.

Hogy bibelt kedves virágai közt, hogy osztályozta, rendezte őket, hogy villant föl szemében olykor-olykor az égi szikra, mely hivatva lett volna a tudományt új meg új kincsekkel gyarapítani! De nem volt szava többé s a toll kihullott kezéből, az ész folytonosan munkálkodó tevékenységének nem tudott, nem talált kifejezést, a mult emlékei és a jövőre reményei közt lebegett szelleme, míg a halál földét mindkettőtől.

Ki annyit tett nemzete mivelődési érdekében, mint ő, megérdemli, hogy hálával emlegessék nevét, ha munkálni, ha élni megszűnt is!

T. L.

Az apa sirjánál.

Ki fekszel, o hideg sirban sem idegen,
A végzet vérsi közt nem vagy már könnyű báb,
Oh látod-e, atyám, mint küzdök ide lenn,
Sirodra borulok... nem küzdhetek tovább!

Fiadnak nem jutott még boldogság sehol,
Édes hit, lágy nyugágy, min a remény pihen;
Szeretni nem tanult, honát nem tudja — hol?
Nincs egy hívó jel az emberek képiben!

Midőn elfödté már ravatalod a rög,
Az hittem, kis lakunk utánad összedül, —
Még áll-é, nem tudom — hisz' idegen örök,
Lakatlan bolygok én azóta, s egyedül!

Oh jaj nekünk, kiket az atya elhagyott,
Minket egy kéz sem áld, csak fenyegetve int,
Minden fa idegen, pihenni nem hagy' ott,
Ráhajlunk indaként, s letévedünk megint.

Sirodhoz eljövök, hogy megsirassalak,
S megenyhülök, miként ha szólanék veled;
Mint nemes érczűl a lemaradó salak,
Mégbanom, hogyha volt lelke'me' gyűlölet!

Mondad: szeress fiam, midőn gyűlölve léssz;
Higgy a mikor családod, bízzál ha nincs siker, —
Fordul a sors utóbb; és kiderül a véz,
A jobb sors a balon segítő, hű iker!

Mind, mind megtartom én! másért imádkozom,
Ismét építenék, ha lakom összedül,
A rossz embereket soha sem átkozom...
És még se' küzdhetek tovább ily egyedül!

Apám! fiad beteg; a test... az törni kész,
S a lélek, betegét virrasztani, lenn marad, —
Hideg sziv... s özvegyem nem alkot már az ész,
Mit elvetett súrún, belőle nem arat.

Fiad jár céltalan dús ligetek felett,
Virágot nem szakít, illattalan neki, —
Még hívja társait a titkos éjfelet,
S ez kísérőteit vad tánczra hívja ki.

A dal... az ritka társ, hancz, ha énekel,
S az ideálon a hideg való nevet!
Márvány szoborra majd ugyan ki írja fel,
Ha megjön a halál, e szomorú nevet!

Pedig gyermek valék, és könnyű kárpitot
Himzett szemem fölé minden öröm, s remény!
Lábannál fekszik az, mit sors szétszakított...
Nyugvó fejem fölé lepelnek szántam én.

Ősz fűrtid símitom, s a gyermekkor dalát
Elzengem, és karod magadhoz főlelem...
S úgy fáj gondolni rád! Emlékim fonalát
E padmal küszöbén reszketve ejtem el!

Sirodra borulok... csatáihoz erőt
Hol leljen Antaeus, ha es a föld nem ad?
Legyőzték lelke'met, az egykor vakmerőt!
Sirodra borulok... nem küzdhetek tovább!

Gáspár Imre.

Bacon Franklin köztársasága,

vagy:

Egy fölfedező naplója.

(Folytatás)

(Ettől fogva Bacon Franklin naplója
napj följegyzések alakjában van vezetve,
s minthogy nagyon hosszú — bár a kadét végig
felolvasta — mi belőle csak kivonatot adunk.)

December 2. Elég régóta vagyunk már itt, a Panapoleonia szigetén arra nézve, hogy egykissé berendezkedhettünk, melynek kezdete azonban nem volt nagyon csendes. Glapillard és Sournoy a kommunisták, Howle az angol chartista, továbbá két garibaldianus: Sanguinolenti és Stilleti s Mr. Shindy azon voltak, hogy mindenekelett választás történjék és alkotmány készíttessék mindjárt a kikötés napján, mielőtt a készleteknek felét is lehoradtunk volna a hajóról. Én azt mondtam nekik, hogy legelőször is ivó vizről gondoskodjunk, továbbá sátorainkat tüssük föl éjszakára. Azonban Glapillard gyűlést tartott a parton az elégedetlenekkel, s ezek elhatározták, hogy valami kormány-formát multhatatlanul föl kell állítani. Szerencsére, midőn szavazásra került a dolog, engem választottak elnöké. Glapillard ekkor észrevehető boszankodással azt indítványozta, hogy egy fölügyelő bizottság választassék, mely engem ellenőrizzen; azonban az asszonyok mentől előbb el akarván helyezkedni új otthonaikban, rávették a tömeget, hogy diktátori hatal-

mat ruházzon rám, azzal az előnnyel, hogy magam választhassam segítő társaimat vagyis a kabinetet. Erre Glapillard protestált, hogy így visszatérünk a régi zsarnokság lealacsonyító gyakorlatához, s hogy nem volt érdemes keresztülvitorlázni néhány ezer mértföld sós vizet azért, hogy egy olyan új kormányt alakítsunk, mint a minő a régi rabszolgá Európáé. S toldalékul az előbbi határozathoz, indítványozta, hogy naponként háromszor új választásnak tartozzam alávetni magam, de csak annyit vihettem ki, hogy hatalmam új megerősítésnek legyen alávetve minden hónapban egyszer. Erre kinyilatkoztattá, hogy kötelességének érzi rendszeres oppozícióval harcolni ellenem, s Mr. Shindy-vel és többekkel együtt eltávozt, hogy ünnepélyes tiltakozást szerkeszsen az én megválasztásom ellen, s egy bizottmányt alakítson, mely föl legyen hatalmazva a pénzügyítésre és az igazgatás előmozdítására legközelebbi megválaszthatásom ellen.

Ezalatt én azzal foglalkoztam, hogy a lak-sátrak föllállítsanak, s azonkívül csapatokat szerveztem, a melyek — képességük szerint — vizet hordjanak, irtsák az erdőt, hosszú házakat építsenek és sok más módon hasznossáknak magunknak. Választottam magam mellé segítő társakat is, kiket szívesen neveztem volna egyszerűen „biztos“-oknak, de a kik nem várva az én elnevezésemre, azonnal a miniszter czimet ruházták egymásra. Volt ott egy Spuddes nevű vastag angol farmer, kinek józan tapintata fölöttim elöttem, s a ki — úgy tudom — csak azért lett radikállá, mivel a hasznóbért nem tudván fizetni, kivették a bérlett birtokból: őt alkalmaztam a földmívelési ág vezetésére, vagyis, hogy vizsgálja meg a földeket, tegyen róluk jelentést, s arányos mennyiséget osszon ki minden egyes polgár vagy család számára. Cathynet, a ki hajónagy volt, de részegessége miatt letették, s ezen való fölháborodásában elszökött, a tengerészeti ügyek igen buzgó bírálójává lön: őt bízam meg, hogy az összes tengerészeti ügyeket vezesse. Kétségkívül nagyon eszes tengerész volt, a kivel a hadi törvény-szék okosabban is bánhatott volna, mint-hogy egyszeri büntetést összevágza, s én utasítottam, hogy járjon utána, hol lehet könnyebben halászni, ügyeljen föl az életmentő csolnakokra és arra a két naszádra, a melyeket magunkkal hoztunk, ezeket lássa el legénységgel és tegyen előkészületeket azon ágyu-naszád építésére, a mely majd a mi hajós-seregünket fogja képezni. Igen büszke volt kineveztetésére, s azonnal nagy buzgalommal munkához fogott, hogy egy percet se veszítsen el. Azután Schulmant hívtam elő, egy német pedagógust, kit Bismarck kiűzetett Hannoverből, s ki ennek következtében dühös ellensége volt a porosz zsarnokságnak. Elmondtam neki, hogy szerveztem egy iskolát, és néhány osztályt azon temérdek gyermek számára, kik szülőikkel ide jöttek, s a kikben van — bár most még rendelkeznek és nagyon lármások — a mi szigetünket növekvő reménye, s végre a lengyel Drumski-ért küldöttem, ki ott küzdött Európának valamennyi barikádja mögött, s megbízam, hogy osszon ki fegyvereket és szervezzen hadcsapatot nemzeti védseregül. Szörnyen meg voltam lepetve, midőn Drumski pár órával később teljes tiszti egyenruhában visszatért hozzám, kezében hozva három rendeletet, hogy azokat írjam alá, melyek közül az egyik katonai törvényszék alá veti az egész szigetet és halált szab minden kihágóra; a másik általános sorozást rendel el és egy nagy expedíció végrehajtását, melynek czélja

kiirtani minden benszülöttet az utolsó emberig; s végre a harmadik lovag-érdem-rendet állapít meg az olyan katonák számára, kik a háboruban magukat kitüntették. Drumskitól nem volt más mód megszabadulni, mint egy olyan frázis segélyével, melyet a hivatalos nyelv szótárából tanultam, bár nem nagyon szerettem, s a melynek most kezdém érteni hasznos voltát. Azt mondtam neki, hogy a betérjesztett rendeleteket komoly megfontolás alá fogom venni, s ő meglehetősen elégtülve távozt el, hogy első katonái összeszedje.

Meg kell említenem még azt is, hogy miután kabinetem össze volt állítva, a nők jogai mellett küzdő hölgyek követsége jött hozzám, követelvény a közigazgatási hivataloknál felét az ő nemük számára, vagy ha többet nem, legalább egy hivatalt. Ismét kénytelen voltam az otthoni államférfiak egyik fogásához folyamodni, s azt felelém, hogy én örömet venném föl mindazon kedves lényeket, a kiket magam előtt látok, tisztársaimul: de minthogy igényeik olyan egyformák, a kor szerint vagyok kénytelen választani közülök, s a legidősebbnek főajánlok egy helyet a közigazgatásban. Azt hittem, erre szépen eloszlanak, azonban Stalker Proserpina, Virginiavilleből való, nagy fönhangon kijelenté, hogy ő huszonkilenc éves, s minthogy a többi hölgyek közül — bár a negyvenet sok túllépte közöttük — egyik sem akarta bevallani, hogy ő tul van a harminczon, Stalker kisasszony ura maradt a térnek. Azt bízam rá, hogy ügyeljen föl nemének érdekeire általában, s ügyeljen főként a leányok nevelésére. Mire azt felelte, hogy neki egy igen fontos érdek fekszik szívében, nevezetesen a kényszer-házasság, a melynek keresztülvitelére rövid időn egy rendeletet fog nekem benyújtani megerősítés végett, s ezzel a fenyegetéssel eltávozt.

December 22. Ma egy nagyon kellemetlen dolog adta elő magát, a mely hosszú és majdnem végzetes dulakodást szült. Glapillard észrevevén, hogy az ir O'Shindy Szent Patricknak *) egy olomból csinált képe előtt térdel, egyszerre zajt ütött, hogy egy jezsuita van köztünk áruhában s Sanguinolenti a többi garibaldianusokkal együtt oda rohanván a hangra, azt mondták O'Shindynek, hogy készüljön a halálra, a mely attól a pillanattól egy óranegyed mulva be fog következni. Elterjedvén a hír, a gyarmatban levő valamennyi irlandi, egy csomó asszony-nyal együtt, a veszélyben forgónak segélyére rohant, vallásos siralmak kiáltozása közt, s igyekeztek O'Shindyt kiragadni üldözői kezéből, a kik félreismertetlen készülletek tettek arra nézve, hogy őt nyakánál fogva fölakasszák. Egy szempillantás alatt ököllel és törökkel küzdelem fejlődött ki, miközben én oda érkeztem s nem sokkal azután Drumski is ötven fegyveres emberrel, kik mind nagyon katonásan néztek ki, s úgy látszik, jól értették mesterségüket. Drumski elkiáltá, hogy: „megállj!“ s rögtön azon akarta kezdeni, hogy megvereti háromszor a dobot s azzal kartács-zápot lövet közből. Nagy munkába került mérsékelni buzgalmát, s remegve mentem a veszekedők felé, kérve őket a testvériség nevében, hogy legyenek békében. Azonban Glapillard azt kiáltozta, hogy nem lehet testvériség a jesusitákkal, Sanguinolenti, mi közben esizmája talpán egy gyilkos nagy kést fent, melyet akkor huzott ki véresen egy irlandi czombjából, nagy káromkodással állítá, hogy az emberek csak akkor lehetnek testvérek, ha ugyanazon véleményen vannak. Az alatt az irlandi, kinek czombját

*) Irland védzentje.

átzúrták, fájdalmas orditozásával töltötte be a léget, s két olasz, — mindkettő egészen véres lévén megvagdalt képe következtében — fogaikat köpködtek ki s a mellett szonnyu átkokat, barátjaik résztvevő körének közepette. Drumski ismét javasla, hogy majd ő háromszor megvereti a dobot és közéjük lövet, s minthogy semmi valószínűség nem volt benne, hogy a zavart békés eszközökkel le lehessen csendesíteni, ráhagytam, hogy cselekedjék belátása szerint. Azonban volt valami annyira nyomatókos a dobok pörgésében, hogy az irek azonnal elhagyták a csata-teret, s miután a zavart fölhasználva O'Shindy is elosont, a francziáknak és olaszoknak nem volt több okuk folytatni az ellenállást.

Azonban a dolog nem végződött itt el, mert a vallásos kérdés, a mely eddig szunynyadt közöttünk, egyszerre lobogó lánggá fuvaték föl. A földek mívelését, a mely olyan szépen indult meg, a halászatot, a tanítást, egy szóval minden foglalkozást abba hagytak, férfiak és nők csoportosultak együvé, s haragos kiáltozás közt követeltek nemcsak türelmet, hanem uralkodást mindenek a maga hitvallása számára. A gyarmat egyik részén egy hordó tetején állott tisztelendő Grones Jakab ur, methodista és radikál tértitőpap, ki nagy hangon szókokolt a jelenlétek könyvének feslett asszonyi állata és a pápista bálványimádók ellen. Nem messze tőle Rothkopf, Heidebergből elkergetett professor, ki két szemüveget viselt, azt magyarázta, hogy az egyetlen igaz vallás okos emberek számára az, melyet a Végetlennek és a Megmérhetetlennek mystikus rokonsága támaszt. Grey Euréka kisasszony, az Egyesült-Államokból, a szabad szerelem áldásairól szókokolt, s egyszer csak előáll valami Pothteen Taddéus nevű gömbölyű irlandi, kinyilatkoztatva, hogy ő az egyetlen igaz egyház papja, s csak azért hajózott el a mi társaságunkkal, hogy ezek a „gyerekek“ meg „az asszonyok, ni, az isten áldja meg a lelkeimet, valahogy szüket ne lássanak a szellemi eledelkék és italkákban.“ Ez nagy nyeresémeny volt a katolikus pártra nézve, s O'Shindy, a ki magas becsre emelkedett s igen sokat ivott, reggeli szerencsés megmenekülése óta, most a reggeli elfeledve, újra vérszemmet kapott, s a köztérre kiállva, kiabálni kezdé, hogy majd meglátja ő, melyik „protestáns pogány“ mer piszkálni többet az ő orra alatt. A reggeli pártharcz újra kezdődött volna, ha Drumski erőlyesen föl nem lép, O'Shindy kardja tokjával vevén le s parancsolva embereinek, hogy a többi csoportokat szurony-hegygyel kergessék szét.

Lehetetlen volt meglepetés nélkül szemlélnem, hogy mekkora módosuláson mentek keresztül Drumski eszméi a testvériség felől, mióta a felelős parancsnoksággal megbizott. Úgy beszélt, mintha egész életében egyebet se tett volna mint forradalmakat vert le, s nem volt lelke'met neki nemet mondaní, midőn meggyőzőleg bebizonyítá előttem, hogy a társadalmi jóllét első föltétele a rend, s ha azt nem akarom, hogy minden gyarmatosítási terveim füstbe menjenek, azon kell kezdenem, hogy haditörvény alá vessem az egész szigetet. Aláírtam a proklamációt, a mit kívánt, s azonkívül több apró rendelvényt, melyek hadnagyságot, kapitányságot s más ilyen fokozatait a tisztirangnak ruháztak egyes emberekre, kiket Drumski maga választott ki — leginkább a lengyelek és magyarok közül — hogy alatta szolgáljanak.

Mindez keserű elmélkedésre nyújt anyagot. Ime mi elhagytuk Európát, a kölcsönös szeretet alapján egy köztársaságot alkossunk, s már eddig kénytelenek voltunk

mindenfelé rögtön-ítelő haditörvényszéket állítani föl. Két ór áll sátram ajtaja előtt, a míg ezeket írom, mintha csak én is európai fejedelem volnék s félek, hogy a bajoknak még nincs itt végök.

December 23. Jól éreztem, hogy a bajoknak nincs ott végök. Ma reggel rablás követtetett el a gyarmatban. Lambinoux nevű franczia kommunista a pipázást választván a dolgozás helyett, ezért büntetésül egyszerűen csak kenyeret és húst kapott, a hal és gyümölcs pótlék nélkül, mely csak azoknak jár, a kik dolgoztak. Meghagadván ezért a megsértett egyenlőség érdekében, belopódzott egy angol chartistának fa-kunyhójába s eltulajdonított onnat egy tengeri rákot. Az angol chartista ugyan a míg magának semmije sem volt, azt tartá, hogy minden dolog legyen közös, de miután most tulajdonosa volt egy tengeri ráknak, megváltoztatta nézeteit s Drumski-hoz folyamodott, hogy tegyen igazságot ebben a dologban; Drumski rövid uton kimondá, hogy Lambinoux eljásztotta életét, tehát lövessék föbe azonnal, a hely színén. Azonban Cathyne a főhajós, a ki — valamint Drumski is — egészen más ember, mióta a tengerészeti ügyek miniszterévé lett, azt vitatta, hogy a lopott czikk vizbeli állapotán, az ügy az ő törvényhatósága alá tartozik, s azzal intett négy matrózra, kik rendelkezésre állottak. Ezek megfogták Lambinoux-t, s minden további okoskodás nélkül leszedték róla ingét s erősen oda kötözték egy fához, mialatt Cathyne visszatérvén sátorából, egy kilencz águ korbáccsal kiszolgáltató neki a becsületes kétszer huszonötöt. A francziák soha sem láttak még az előtt ilyen szertartást s rosul lettek a nézésétől; Lambinoux ordított, mintha egy pár új tudót próbált volna meg.

A büntetésnek vége lévén, világgossá lett, hogy jövendőre gondoskodjunk kell az ilyen nemű kihágások ellen állandó törvényszék föllállításával, bírákkal, ügyvédekkel és rendőrökkel. Körülnéztem a törvénytudók után. Erekben nem volt hiány; voltak oklevél nélküli ügyvédek, valamennyi kitűnő radikálista, s én ezek közül valami Mac-Knob urat választottam ki, nemzetségére nézve skótot, hogy legyen a főbíró. Szíves örömmel vállalta magára a kötelességet, s megígérte, hogy olyan törvénykönyvet fog összeszerkeszteni, a melyiken ember legyen az a tolvaj, a melyik keresztül bujhat. De hát nem gyászos megaláztatás-e ez ismét, hogy oly hamar kénytelenek valánk behozni a régi törvénykezés minden bűneit? Valóban félig meddig rokonszenvezni tudok Glapillarddal és a többiekkel, kik egész délután méltó fölháborodással kiáltozták, hogy ha bírák, rendőrség és büntetés hozhatnak be ide mi közénk is, mi az ördögért költöztünk ki? (Folyt. követe.)

A búza-vetésben.

Mikor az anyaföld már annyira neveli a vetést, hogy a kalász egészen kibukik a szárból: alig lehet valami kedvezőbb sítáló helyet képzelni, mint azokon a tiszta szép gyalogutakon van, mely a kalászok tengerét mintegy kétféle szeli s az ember jobbról és balról áldás között halad. Csak olyan keskeny az egész ösvény, hogy egy ember végig mehet rajta, de már kezei mind a két oldalon a kalászt simogatják, mert a buza feje szépen összehajol s a járó-kelő emberek a buzáfó mintegy kezet csókol, mintha azt mondaná: „Ember te plántáltál, te adtad életemet, hadd köszönjem meg azt neked!“ Nincs itt árnyék, de szabadon jár a szellő, melynek sima lengése a hála gondolatával foglalatossá főre épen olyan enyhítőleg hat, mint a terepelyi fák árnyékos hűse. Az a gyöngéd hullámzás, mely a nagy terjedelmű vetésnek minden szálát meglenteti, mintha csak odább akarna

Stuart Mill 1868-ban a pétervári nőkhez, kik kérelmeztek, hogy a felsőbb oktatásban ők is részesíttessenek, a következő levelet intézte:

„Örömmel értesülök, hogy Oroszországban is vannak eléggé fölvilágosult és bátor nők, kik fölemelik szavukat nemük érdekében, hogy nyújtasék számukra alkalom elsajátítani a tudományos műveltség különböző ágait, ide értve az orvosi tudományokat is. Ugyanezt sürgetik, folyton következő hévvel, Európa más országainak legfölvilágosultabb emberei, noha mindeddig siker nélkül. „Az önk érdeme lesz, asszonyaim, ha Oroszországban ez ügy leghamarább jut diadalra; bizonyosság lesz az arra, hogy az aránylag ifjabb civilizáció gyakran megelőzi a régét.

„A két nem egyforma jogosultsága a magasztosabb kiképzetésre nemcsak a nőnek áll érdekében, a mi magában véve elegendő indokul szolgálhat, hanem az általános művelődésnek is.

„Mélyen meg vagyok győződve a felől, hogy a férfinem értelmi s erkölcsi haladásának nagy kárára van, hogy ez ügyre kevés gondot fordít, nem csupán azért, mert az anyát gyermekei oktatásában semmi és senki ki nem pótolja, hanem azért, mert magára a férfira is nagymérvű befolyást gyakorolnak élettársának jellege és eszméi; a nő férjét vagy előre készíti, vagy visszatartja.

„Szíven mélyből üdvözlöm önköket törekvéseit s azon fölvilágosult férfiakat, kik önöket támogatják és számítok azon kintarsára, melynek önk már példáját adták, mint biztosítékára annak, hogy nem fognak ellankadni s küzdenek ügyök érdekében az igazság minden fegyverével, míg azt a közjövőben egy fölvilágosultabb időkor teljes győzelemre juttatja.

„Fogadják asszonyaim, nagyra becsülésem s élénk rokonszenvem őszinte kifejezését. — Avignon, 1868. decz. 18-án. Stuart Mill.“

A legutóbbi években Svédország is hatalmas lépést tett a nők érdekében. Egy 1870-iki királyi rendelet fölnyitotta előttük az orvosi pályát. Külön tanfolyam nyitották számukra; s a mellett az egyetemi tanfolyamok is nyitva állanak előttük. Svédországban különben már évek óta a tanító személyzet túlnyomó többsége nő. Van 6150 nyilvános iskolája 462,000 tanulóval s a tanítóknak csak egy harmada férfi. Stockholm 5000 tankötelest 100 nő s csak 20 férfitanító vezet. Angliában is alakultak közelebből hasonló czélú társulatok. Franciaországban is, noha nagy akadályokkal küzd, megindult a mozgalom.

És háznak? ... fájdalom, e tekintetben is nagyon hátramaradt. A nők magasabb rendű kiképzésétől való megtagadása még mindig akadályozza őket. Van ugyan nőtanító-képezdék négy: Budán, Kolozsvárt, Pozsonyban és Szabadkán, s így a tanítói pálya megnyitva számukra, de a mire legnagyobb szükség volna, sem községi, sem állami felső leány-tanodák, mely a külföldi ilyen intézetekkel versenyezhetne, nincs egyetlen egy sem. Azonban azon élénk mozgalom s tevékenység, melyet a legutóbbi években a nők nálunk, még a közélet terén is, főleg humanistikus irányban kifejtettek, sejtetni enged, hogy közel van az idő, midőn ez az ügy is felszínre kerül. Vajha jóne mentől hamarabb!

Szász Domokos.

Tanulságok az ipar és kereskedelem történelméből.

— Boccardo fölvételéből. —

(Vége.)

A nélkül, hogy tovább fűzném a taglalást, látják uraim, miszerint a régi iparrendszerek minden kereké, minden eszköze egyetlenegy szóban van kifejezve: *mesterkéltség*, vagy ha úgy tetszik, *megtagadása a természetnek*. Minden áron magához vonzani a drága fémeket, lebilincselni a gyarmatokat, megtiltani az idegen termelvények behozatalát, előmozdítani a honi termelvények kivételét, ime ezek voltak fő jellemvonásai ama kormányzatnak, mely *kereskedelmének* nevezetik, és mely három századon át képezi a nemzetközi viszonyok szentesített törvénykönyvét.

E rendszer mai nap kérelhethetetlen el van ítélve és helyébe egy homlokegyenest ellenkező rendszer lépett, mely szintén két szóban foglalható össze: *természetes szerződés*. E rendszer még nincs általános alkalmazásba véve, az előítéletek és tévedések nagyszámú akadályokat gördítenek még eléje; mindazonáltal bizonyosak lehetnek önk, miszerint századunk nem fejezdi be folyamatát a nélkül, hogy az új rendszer mindenhol a

könyvekből a törvényekbe, a tudomány tételeiből a tények mezéjére át ne térendett legyen.

E rendszernek alapelve szerint a leghathatóság eszköz valamely ország munkásságának s iparának előmozdítására abban áll, hogy a többi országokból való cseréviszonya könnyíttessék. Ha az amerikai Egyesült-Államok nemrég egy pusztító testvérháborúban milliárdokat tudtak saját vesztük nélkül elpazarolni, és ha — a mimég inkább vizsgáló — e háború kitörése előtt bálumatra méltó módon mivelhették végtelen földjeiket, ez azért van, mert gabonájuk, dohányuk, gyapjuk roppant keletnek örvendtek Európában, de csakis azért, mert az Egyesült-Államok lakói a fogyasztásaikra szükséges gyártott árukat csaknem mind Európában vásárolták, mert Anglia és Franciaország tőkét, vasutakat s csatornák alakjában, ingatlanokká tették Amerika földjén. A keresztény vallás népteszvérsülési dogmája, egyik legfőbb sarktétele egyszerűsége a nemzetgazdasátnak, a kölcsönös biztosításnak egy végtelen társulata létezik a föld valamennyi nemzetét közt; az egyiknek insége a másiknak bősége által pótolhatik rögön, még pedig ugyancsak a magas gabonárák következtében. A villanyodrony, mely Európa összes fővárosait Bengalia, New-York és Lima partjaival egyesíti, többet tett e jótékony világszövetség létesítésére, mint a mennyit száz könyvtár s milliónyi hittérítő tehetett volna.

Szabad cserén alapuló kereskedelmi törvényhozás, terjedelmes s csupán a dolgok természete s a nemzet működési eszközeinek lényege által szabott határoktól korlátozva, bizonyára igen hálás feltételei a jó sikernek a töké s munkásság alkalmazásában. De nem az egyedüliek s annál kevésbbé a legkiválóbbak. Miközönösen hajlandók vagyunk túlságos bizalmat helyezni a rendszerre, és igen keveset az emberekbe: pedig az ellenkezőnek kellene történnie, mert a legjobb kereskedelmi kormányzat mellett is megtörténhetik, hogy egy országunk nem sikerül elérni a czélt. És ime elértünk fürkészetünk második részéhez: az endszerek szempontjából már észlelt kérdést, az azokat alkalmazni hivatott emberek szempontjából venni szemügy alá.

Igen nehéz lenne, uraim, meghatározni mi-ben áll az ügyek fortélyá, az üzérkedés szelleme, annyi bizonyos, hogy e tehetőség nagyban különbözik a többi tehetőségtől; valamint nem kevésbbé bizonyos az is, hogy nélküle sem az egyének, sem a nemzetek nem futathatják be sikerrel az ipar pályáját.

Gyakran az ipar s üzérkedési szellem a legparányibb dolgokban, a látszólag legerényebb, leghomályosabb emberekben nyilvánul, míg a legkitünőbb férfiakban tökéletesen hiányzik. Ismerik önk kétségkívül ama florencei kalapgyáros történetét, ki 10,000 frankot ajánlott Josephina császárné egyik komornájának, ha sikerülendett urnóját arra birni, hogy egy ünnepi nyilvános sétán egy ilyen, Franciaországban még nem divatozott kalapot tegyen föl. És csakugyan a divat nemcsakára a párisi díszes nővilágban osterjedt és az iparos szerencséje meg volt állapítva. Mily iparos szellem egy szerény gyárnokban! Ennek ellentétül nem nehéz találni egy oly üzérkedő példáját, ki tökéletesen hiányzott az ügyleti szellem. Nem rég történt, hogy egy hatalmas angol kereskedőháznak eszébe jutván, miszerint Chinában körülbelül 200 millió nő van, és hogy a menynevei birodalom hölgyei ép úgy, mint az európaiak, szükségét érzendik valami hangszernek, tekintélyes zongoraszállítmányt indított Kantonba. Azonban a chinai hölgyek hűk maradtak dobooskaikhoz, vagyis a *gong-okhoz* s kedvelt harangjaihoz, és az európai hangszerek, melyek az ő honi hangszereiknél bizonyára sokkal előnyösebbek, hasztalan heverték a bizományos raktáraiban. Fölemlíthetném még ama sheffieldi kereskedőházat, mely, szánókat szállítattat Peruba s Braziliába, hol pedig a kanadai üzérkek által küldött s gondosan fűrészpörba göngyölt jégén kívül más jeget nem sűrnep.

Gyakran egy iparüzlet, mely magában véve kitünő lehetne, veszélyessé válik egyedül azért, mert az idők nem érettek, a közvélemény még nincs megnyerve számára, vagy mert hiányzik számára, hogy egy mondjam, a lélekzethető levegő. A londoni bank alapítója, a híres Patterson Vilmos, amerikai utazása alkalmával azon gondolatra jött, hogy a két világteret között, a darieni vagyis panamai szoroson át utat nyisson. És ha ez ut még nem létezik, annyi bizonyos, hogy a természet már megkísérelte annak létrehozatalát, annyira lemosták s megvékonyították már a vizek

ama földszalagot, mely az amerikai szárazföld két felét egyesíti. Ugy látszik azonban, hogy természet megúvna a dolgot és nem bírván a természet szorosát a Gulf-stream egyedüli mivelete által megnyitni, annak fogatosítását az emberi iparra bízta. — Patterson Vilmos ama földszoros megnyitását az összes világkereskedelmé kulcsul tekintvén, lelkesülten észlelé az előnyöket, melyek ezen, az indiai tengerek és oceánia gazdag szigetei számára nyitandó utból a kereskedelemre hárulnának. Kitiünő volt az eszme, de a kormányok nem értették meg, s Patterson elégtelen eszközökkel kísérelvén meg annak fogatosítását, megbukott, másokra, nálánál végtelenül csekélyebb tehetségűekre hagyván fön, hogy nagyszerű terét napjainkban újból fölkarolják s reméljük, hogy most létesíteni is fog.

Az iparvállalatok kedvező eredményében mindig van valami, mi Kolumbus tojására emlékeztet. Mielőtt Backewell Robert a *selection* módszerét föltalálta volna, valamennyi marhatenyésztő tudta, miszerint igen jó üzletet csinál, ha juhainak husát, a helyett, hogy négy éves korukig várt volna levágatásukkal, két éves korukban (ugyanazon, ha nem nagyobb sulyban) adta volna el. Ez egyszerűen annyi lett volna, mint megkettőztetni a töké jövedelmét. De ez eredmény csak akkor érte el, miután egy kitünő észlelő, üzér, tudós, pontos tapasztalatok alapján fölláította az állatfajok fejlődésének s tökélyesbülésének törvényeit. Backewell nem volt sem költő, sem bölcsész, sem tudós a szó közönséges értelmében, ő iparos, még pedig kiváló értelemben iparos vala.

Számos évek, hogy ne mondjuk századok óta nyugtalanítá a világot ama felsőség, sőt zsarnokság, melyet néhány óriási bankár, néhány dűsgazdag tőkepénzes a nagy ügyletek piacán gyakorolt. Nélkülök mitsem lehetett tenni, magánok és kormányok kénytelenek voltak alázzalattal foglalkozni segítségükért. Ők voltak a világ valódi urai. És valamennyi államgazdász váltig mondá és ismétélé, miszerint ha kisebb tőkepénzesek elég bátorsággal és józan ésszel bírtak volna, hogy egymással egyesülvén, egy tömör társulatot képezzenek, az elég hatalmas lett volna arra, hogy a tőzsdészarnokok befolyását semlegesítse. Ezt mindenki mondotta, de senki sem tette meg, míg 1852-ben akadt Párisban egy férfi, kinek volt hozzá elég bátorsága s (tulázás nélkül mondva) lángesze, azt létrehozni. Pereira Iszák ugyanis, hajdani Saint Simonianus, épen ily alapra fekteti az ingóságú hitelbankot (credit mobile), hatalmas versenytársat teremtve a Rothschildok bankja ellenében; és jegyezzék meg önk jól, miszerint a mit Pereira 1852-ben tett, távolról is az utolsó szó, melyet ezen üdvös rendszer kimondani hivatva van. Erősen hiszem, hogy többet s jobbat is lehet még tenni ennél, és tétetni is fog, csak akadjon, ki Kolumbus tojásának egy új alkalmazását föltalálni képes legyen.

Nekem, mint látják, nem szándékom önknek az ipar szellemét elméletileg kifejezni; egyedül oda kívántam hatni néhány példa fölhozatalával, miszerint tiszta s lehetőleg kézzelfogható fogalmat szerezzenek maguknak róla, melyből beláthatassák (s különösen erre czéloztam), mikép a munkán, a tőkén s magán a szerencsén kívül is van még egy másik hathatós erő, melytől egy az egyéni vállalatok jó sikere, mint a honi ipar kifejlődése függnek. Ezen erő pedig épen az üzérkedési szellem, az *üzleti geniuss*.

És ha annyi fontosságot tulajdonítok e fogalomnak, ez azért van, mert mélyen meg vagyok győződve, hogy ezen erőnek fejlődéséből, azaz a földi iparosok, tevékeny s értelmes üzleti emberek szerezzenek maguknak róla, melyből beláthatassák (s különösen erre czéloztam), mikép a munkán, a tőkén s magán a szerencsén kívül is van még egy másik hathatós erő, melytől egy az egyéni vállalatok jó sikere, mint a honi ipar kifejlődése függnek. Ezen erő pedig épen az üzérkedési szellem, az *üzleti geniuss*.

fenyegető áramát. Ugyanez mondható, bár csekélyebb arányban, Franciaországról. Ama nem egyedül a forradalom, hanem az első császárság napjait is magában foglaló tartós és rémisztő válság előestéjén, ezen értékesített utalványok és mivelten földék képezte fekhelye élettelenül elterült nagy nemzetnek, hanem is elenyésznie, de tetemesen alá kellett volna szállania az európai hatalmasságok lépésében, ha az általános kimerültség nyújtotta békét fölhasználva, minden erejét össze nem szedte volna, hogy az országot csatornákkal, ország- s majd vasutakkal behálózza; ha Jacquard-jai és Segnin-jeinek lángosze s gazdaság s a jöllét újabb forrásival nem gazdagította volna.

Fogjuk-e mi elvégre utánozni e nagy nemzeteket? Fölhagyunk-e immár a dagályos szónokok s a politikai köztánczosok követésével, hogy komolyan gondoljunk a nagy föladatra, a nemzeti életforrások táplálásának elhárításának szükségére? Megállunk-e valahára az örökös újítások ama veszélyes és végtelenül meredélyén, melyért elmondható Italiáról: „A mezzo novembre: Non giunge quel che tu d'ottobre fili?“ („Nem ér november közepéig, mit októberben fessz.“) Akarjunk reményleni, uraim, hogy igen; és azért járulunk mindannyian, mennyire csak tehetőségünkben áll, ezen valóban fentartó s helyreállító mű előmozdításához.

Egy amerikai vállalkozó.

(Barnum életéből.)

VII.

(Egy új város. — A várakban bukás.)

Elbizakodott-e szerencséjében, Barnum vagy igaznak kell-e lenni a közmondásnak: „hányt föl a kerék, annyit aló“ — s a földi dolgok természetében van, hogy állandó szerencse ne lehessen: annyi sikerült, sőt fényes vállalat után most egy olyanba kapott, mely nemcsak magában nem sikerült, de összes addigi szerzeményét is elnyelével fenyegette: a Jerom-féle óratársaságba. E szerencsétlen üzlet világosbá tételére kissé előbb kell a dolgot kezdenünk.

Bridgeport, melynek tövében Iranistán állott, egy kis folyó partján fekvő, bájós vidéken. A tulsó partnak még szebb fekvése volt, ugy hogy csudálni lehetett, miért nem ott települt meg a város. Barnumnak már 1851-ben jött az ez eszméje, hogy ott egy Új-Bridgeportot alapít. Egy ötven holdnyi osztatlan birtokot megvett, s hozzá a szomszédoktól még három annyit összevásárolt, ugy hogy kétszáz holdja volt egy négyszögben. Most ezt utczákra s telkekre osztotta föl, fasorokkal végig ültette, s az egyszerű vételáron egyenként áruba bocsátotta, egyedüli nyereséget abból várva, hogy ha majd a hely benepesül, a magának egyelőre fentartott telkek drága áron fogják elkelni. Az egyes vevők kötelezték magukat egy év alatt építkezni s boltot, műhelyt, vagy valami nemű üzletet nyitni; ellenben a telket hitelben, sőt építési kölcsönt is kaptak a legkedvezőbb visszafizetési feltételek alatt. E vállalatnál, ha volt is Barnumnak némi későbbi nyereségre kilátása, az csak másodrangú tekintet lehetett előtte. Inkább a gondolat szépsége s nemessége: egy iparüző s egykor virágzóvá leendő várost teremteni, ragadta el. Hogy az iparnak egyszerre lendületet adjon, egy régi Bridgeportban volt öragyárt, melyben magának is volt néhány ezer fontnyi értékű részvénye s melynél igazgató tanácsos is volt, felében átvett s az Új-Bridgeportba áthelyezte. Ez az öragyárt vitte őt bele a szerencsétlenségbe, a bukásba.

New-Havenben ugyanis egy sokkal nagyobb szerű öragyárt létezett, melynek bizonyos Jerome volt az igazgatója. E gyár részéről ajánlat tétett neki az összeolvadásra, részvények kicserélése által; de oly föltételre, hogy a gyár épen pillanatnyi zavarban levén, nehogy több száz munkás családját el kelljen bocsátania s kenyer nélkül hagyni, Barnum írjon alá nekik 110 ezer dollárnyi váltókat. Az évi üzletjelentés s a mérleg a legjobb színben tüntette föl a társulat ügyeit, közel egy milliónyi aktív vagyonnal. Barnum bele ment a hálóba; aláírta a váltókat azon föltétellel, hogy a gyár, mintegy 800 munkásával s egész üzletével együtt Új-Bridgeportba költözzék. Gondolta: ezzel mily nagy lendületet ad egyszerre a maga új városának! Az átkötözést ugyan különböző okok miatt csak huzták-halasztották, de Barnum, megfoghatatlan gondatlansággal, mind

belebb-belebb mászott a szerencsétlen s (mint később kiül) csalással párosult üzletbe s egyszerre csak azon vette magát észre, hogy több mint egy fölmillió erejéig van bemártva.

A bridgeporti új telep sem fizette ki magát; maga s családja is roppant költséggel élt; a gazemberek mindenütt az ő váltóival fizettek, a gyár s egész üzlete tökéletesen meg volt rongálva. S Barnum, a dűsgazdag, egy reggel arra ébredt — hogy bukott ember.

Az igazat megvallva, e bukás előttünk megfoghatatlan. A Barnum könyvében előbb leirt üzletek és vállalatok, épen az ő előadásai szerint, sokkal, de sokkal nagyobb nyereségeket adtak, semhogy egy ily vállalat azt mind fölemészthette volna. Részünkről bármit tegyünk is, nem odázhajtuk el a gondolatot magunktól, — hogy ez a bukás nem ment egészen tisztán. Isten tudja! — De akár így, akár úgy, elég hogy Barnum ur csődöt mondott.

Szerencsétlenségét egyszerre minden hírlap kiirtotta. Ellenségei s irigyei régi mérgüket mind kiöntötték. Eddigi vállaltait is merő humbugnak bélyegezték. Az egész embert s pályáját szétszédtek, kicsufolták, sárral dobálták. De barátságos nyilatkozatok sem hiányoztak. „Minden felhökő aranyos a szóke,“ mondja egy angol közmondás, s annak igazságát Barnum is tapasztalta szerencsétlenségében. Barátai közvetlen segélyt ajánlottak; meetingek tartattak részvénytilkozatokra. Tekintélyes emberek összehíróttak, hogy fölsegzésre aláírás nyissanak s előadásokat rendezzenek. Még a kis Tom Pouce is, egykori védenoze, sietett följárni, hogy javára föllép a hányzor akarja. Hajdani üzletbarátjai közül egy 50 ezer dollár kamat nélküli kölcsönt ajánlott, ha azzal segíthet magán. Barnum azonban, bár ennyi részvét jól esett neki, szerény büszkeséggel visszautasított mindent. Negyvenhat éves, erőteljes, munkaképes ember volt; nem akart senki segélyére szorulni s maga erején szerzett, de elvesztett vagyonát, még egyszer maga erején akarta visszazerni.

Vagyoná némi romjai is meg voltak még. Iranistánt el kellett ugyan adnia, valamint az új-bridgeporti telepet is. De muzeuma még nem került kőtyavetvére. Adósságai s a másokért aláírt váltók egy tetemes része azonban még fizetetlen lévén, a muzeum sem kerülhetett el a többinek sorsát, csakhogy remélni lehetett, hogy annak árából marad annyia, hogy valami új üzletet kezdhessen.

Ezen is keresztül esett. A muzeum eladott. A hitelezők kielégítették; a kellemetlen tárgyalások lefolytak. Barnum ez alatt elvonulva, egy szűk szálláson, egyszerűen élt, bőséghez szokott családjával.

S ki hinné, az új-bridgeporti telep, mely romlásának közvetett oka volt: lón ismét fölemelkedésének új támpontja. Az ott föllállított öragyárt is megbukott volt Barnummal együtt; készlete s fölszerelése potomáron eladott, helyisége üresen állt s kibérelhető volt. A Wheeler és Wilson-féle varrógép-gyár akkor volt kezdetén nagyszerű jövőjének; s a tulajdonosok az új-bridgeporti gyár-épültre vetették szemüket. Barnum ez épületet, melyet előbb el kelle adnia, megmentett csekély készletéből újra visszavásárolta volt; s most élőnyösen adta el Wheelereknek, kik a vételár mellett még 5000 dollár kölcsönt is nyújtottak neki; az összeggel s neje néhány ezer fontnyi saját vagyonával akart most Barnum egy új, fényes pályát törni magának. Még egyszer szerződött régi kis barátjával, Tom Thumb tábornokkal, kihez társul meg egy másik törpét, a parányi Howard Cordeliát is fölvetve, ki már ekkor hirre kapott volt ügyes és eszes voltáért, s a rendkívüli kedveségét, melylyel Tamás bátya kunyhójában a kis Evelint személyesítette; s más gyermekszerepeket is feltünő ügyességgel játszott.

E kis társasággal indult meg Barnum új hódítási utjára s 1857 elején hajóra ült és még egyszer Ó-Angliába utazott.

A murmutérok és vadkecskék a Tátra-hegységben.]

Van az embereknek egy osztálya, mely mindent szabad zsákmánynak tekint, a mi köfallal körülvevé vagy bármi más módon elzárva nincsen. Az ily emberek rablási vágyának s kegyetlenségének tulajdoníthatjuk, hogy Európában a bölény meg az ősszarvas teljesen kiveszett, hogy a kőszáli zerge és a hód ma már a legnagyobb ritkaságok közé tartozik, hogy terjedelmes földterületek,

talán az egy tengeri nyulat kivéve, majd semmiféle vadat nem képesek fölmutatni, és hogy erdőink és berkeink, fájdalom! napról napra csendesebbékké, siketebbekké s nöptelenebbekké válnak, holott ez előtt a legkedvesebb madárzene viszhangzott bennök.

Hogy az ily sajnálatos üzelmek ellen pusztán csak törvények és rendszabályok — még ha egy Drako alkotta volna is azokat — édesköveset tehetnek, a tapasztalás eléggé bebizonyítja. Itt csakis a fogalmaknak helyesebb irányba terelése, a hibának teljes fölvilágosítása s ily uton történhető megszüntetése által juthatánk czélhoz. Ezt a helyes utat választották a Kárpátok vidékein lakó tudósok és nagybirtokosok, hogy a vadkecskék és murmutérok (marmóták) teljes kipusztításának a Tátra-hegységben mindjában fenyegető veszélyét, a mennyire lehetséges, elhárítsák. E fontos kérdést először Kornhuber tanár hozta szőnyegre a magyar erdészeti egylet gyűlése alkalmával, mely 1856-ban Késmárkban ült össze. Hét évvel később, 1863-ban Fuchs Frigyes Lőcséből „A Közép-Kárpátok“ című röpiratában szállt sikra ez ügy védelmében s azóta e kérdés valamennyi érdekelt körülteben napirenden van. A kül- és belföldi lapokban egymást érték az ide vonatkozó közlemények, sőt az említett állatok kimelésének előmozdítása érdekében Janota tanár a lengyel gorálók számára egy népszerű könyvecskét is szerkesztett, a mely amú vidéken ma már közkezen forog.

A krakkói tudósársaság physiokratikus bizottsága végre szintén figyelemre méltassa; fáradozásai mindenfelé viszhangra találtak. A nemes gondolkodású Homolák báró, a galicziái Tátra egyik első rangu nagybirtokosa, czélja előrére a legbiztosabb utat választotta: ugyanis a zakopanei leghírhedtebb orvadászokat szolgálatába fogadta, s így saját érdekeihez fűzte. Hogy ennyi fáradozás nem is maradt siker nélkül, kitünik ama jelentésből, melyet Nowicki tanár a Tátra-hegységben tett egyik fölülvizsgálati utazásáról az említett physiokratikus bizottság elébe terjesztett. Kísérője maga is egykor a leghírhedtebb vad-örzök közé tartozott, ki azonban most már a kőszáli zergék legbuzgóbb védelmezője, és Nowicki épen abban a perczben, midőn egy csapat zerge látványban előttök elrohant, bár a vágtyól reszketve, mégis határozottan biztosítá, „hogy ő még most a világról sem löne meg egyetlen vadkecskét sem.“

Hogy a zergék teljes kiirtásának veszélye a Tátra-hegységben sokkal nagyobb, mint az Alpokon, abból is elég világosan kitünik, hogy itt csupán egy nyolcz mérföldnyi hosszu, s két, legfeljebb három mérföldnyi széles területről van szó, míg az Alpok vidéke 120 mérföldi hosszúságban 15 mérföld szélességben terül el, s a mellett a Tátra csúcsai könnyebben is hozzáférhetőek, mint az Alpok havas tetői. Merész orvadászokban fájdalom! a Tátra környékén sincsen hiány, sőt talán egész Európában sincsenek fáradhatatlanabb és kegyetlenebb vadörzök, mint épen itt! Nowicki bizonyos Bucz Jánost emlit Jurgov-ból, a Szepességből, ki életében 300 vadkecskét ejtett el s dícsékedett, hogy a keze, illetőleg lába ügyre esett murmutérokot mind egy szálig kipusztította.

Nowicki vizsgálódásai szerint a Tátrában 1865. nyarán legfeljebb még csak nyolcz murmutér-család élt; ugyanez év őszén a családok száma ötre apadt le; hármát elfogtak s vásárra hurcolták. Az ártatlan rágcsálók elfogására igen gyakran erős csapatokat állítanak föl és nem ritkán megtörténik, hogy az ily csapatokban már csak csontvázat találunk, mert a csapat-állító urak restelték kegyetlen töreiket ideje korán fölkeresni. A durvaság és kegyetlenség mellett az ostobaság és babona is nagyban előmozdítja e szegény állatok kipusztítását. Ugyanis a murmutér zsírja az ottani köznép hiedelme szerint — hatalmas gyógyyszer mindenféle baj és szenvedés, kár, betegség, sőt még a halál ellen is, és ez okból majd minden helységben található murmutér-zsírral hízáló és kereskedő kuruzsló akár hány.

A kőszáli zergék és murmutérok védelmére irt e jukaró sorokat az „Ausland“ című föld-és természetrajzi folyóiratból vesszük át, meg lévén győződve, hogy e közlemény, mely honi hasasink két, már-már kiháló állatfaját veszi védelmébe, olvasóink egy részét is érdekelni fogja.

Sámi Lajos.

A növények országáról.

II.

A növény-földrajz körül legtöbb érdemet Tournefort, Haller, Saussure szereztek. Ez azonban nagyobbára még mult századi dolog, mert csak a jelen században kísérelték meg az ez irányban tett tapasztalatokat és elismert igazságokat rendszerbe foglalni; és a ki e rendszert valódi tudományra fejlesztette ki, az senki más, mint a lángeszű Humboldt Sándor.

Tournefort francia természettudós 1716 táján az Ararát hegyét megmászván, ott azt a tapasztalatot tette, hogy Kis-Ázsia növényei, melyek a hegy alját borítják, a magasság növekedésével Franciaország növényeirehasonlítóbbak lesznek, míg utolsó alpesi arculatot nyernek; egyezőval Tournefort lett először figyelmes a nagy befolyásra, melyet a magassági különbség a növényvilág fejlődésére gyakorol.

De nem annyira a magassági viszony, mint inkább az égali van különös befolyással a növények életére. Hiszen tudjuk, hogy magára az emberre is, és nemcsak az anyagi, hanem a szellemi emberre is elhatározó befolyást gyakorol az égali, mely növényei jellegével minden vidéken más-más anyagi sajátságokat, más-más szellemi tulajdonokat fejleszt ki.

Ha Dél-Európából észak felé utazunk, legelőször is a paratólgy marad el, később a babér, a mirtusz, a mandula-fenyő, ciprus; majd a szelíd gesztenye, a bükk és a közönséges tölgy; végre a fenyő. Ellenkezőleg ha az északi sarkkörök égálja alól délnek utazik valaki, azt tapasztalja, hogy a kietlen tündérek vagyis a mohok és zuzmók országából, a később mutatkozó fényveseken és imitt-amott szembeötölő lombok gyönyörködtető alakjain át, egyre kisebb növényrezekhez jut. Ezekhez hasonló tünevények oda vezetnek, hogy a növények terjedése szerint mind a síkságokat, mind a hegyeket fölöstötták. E fölöstésből keletkeztek a növényregiók. — Ezeknek szárazföldi jellege nemcsak az övek szerint változik, melyekhez az illető hegység tartoznak, hanem a formáció is ennek kiterjedése szerint is, s pedig oly mértékben, hogy a szomszéd hegységeken már ugyanazon növény teljesen más magasság alá esik. Így pl. az északi Alpokon a bortermelés felső határa 1500 láb, a központi havasokon 1800 láb a Monte Rosa és a Mont Blanc csoportjaiban 2750'.

Schouw növénygeographus szerint a föld felületét, s illetőleg tenyészetét 25 nagy s lényegesen különböző hazára osztjuk. Hogy egy új hazát alkotassunk, mindig ama növényfajt veszünk föl, mely az illető területen kizárólagosan uralkodik, vagy a többiek felett túlsúlytalán bir. Azonban ez is csak bizonyos föltétellel fogadható el, mert az illető hazák határain belül is különböző növényalakok vegyülnek össze. Az egyes hazák ama botanikusok után vannak elnevezve, kik annak kikutatásában különös érdemeket szereztek. Így pl. a 25 hazá közül az első: *Wahlenberg*, a mohok és Saxifragák hazáját, a sarkvidéket, továbbá a jeges vagy hóval fedett magasabb hegyeket foglalja magában egész a fák határig. 2) Linné vagyis az ernyősök és kesztes virágúak hazája Európában, a fák határától a Pirénéusok, Alpok, Balkán és a Kaukázus északi lejtőig. Ez tehát hazánkat is magában foglalja. De hazánkiai közül senki még csak a hírneves *Endlicher* sem szerepel ez elnevezésekben. A hazák között a legérdekesebbek egyike

Roxbergh vagy Scitamínák országa az Indiákon és közel fekvő szigeteken. A Scitamínák legnagyobb fejlettségüket a banánok és pi-zang-növényekben érik el, melyek káposzta-anyagu törzseikkel egy év alatt nem ritkán fa-magasságra nőnek a tériktől alatt és pompás levelűtükkel, valamint szinezetű és csodálatosan árnyalt virágaikkal való díszei a nedvesebb vidékeknek. De nemcsak a gyakran szétépett zászlóhoz hasonló virágok és gyönyörű virág, hanem még a gyümölcs is különös szépséggel ruházza föl a növényt. Az ide tartozó *Strelitzia regina* sárgálló virágai például sajátos öszhangba olvadnak a növény sötétbarna leveleivel, melyek között a nem ritkán mázsányi gyümölcs meglepő látványt nyújt és az egész növénynek a nagyszerűség bélyegét adja.

Legelterjedtebbek a Scitamínák között a Muza Cavendishé és a banán-pizang vagy a Muza sapientum, melyek ábránkon is láthatók. A *banán-pizang* a kisebb folyók közelében, a pálmák és fahasztrók társaságát kedveli és biborvősen pettyegte törzsel bír. Látnyi hosszúságu gyümölcsei a mintegy 3 vagy 4 lábnyi hosszú buga-szerű kalászon ülnek, még pedig oly gazdagon megrakva hogy *egy-egy fürt* 70 vagy 80 fontot nyom. Gyümölcse lisztes anyagot tartalmaz és fügeüzű. A banán-pizang általában a legjótékonyabb növények egyike, mely nélkül a forró égali lakói sok nélkülözéseknek volnának kitéve. Nem

Banánok.

Bambuszud.

felesleges tudni, hogy a pi-zang még a buzánál is háládatosabb, mennyiben egy hold pi-zang-föld 50 embernek is képes táplálékot nyújtani, holott az ily mennyiségű búzaföld csak három embernek elegendő. Már évvel ezelőtt a helybeli füvészkertben levő Muza szepán virított és gyümölcsöt is hozott; hasonlóan egy *Strelitzia* is. A pi-zanggal rokonságot van az *Urania speciosa* vagy *Ravenala*, mely külsőjére nézve helyesen megfelel a Muzának, csak hogy annál magasabb és oldalt hajtó leveleket hajt. Hazája a büszke karosu növénynek Madagaskar szigete, hol nedvűs törzsét táplálék gyanánt használják. E növény is képviselve van a füvészkertben.

Hogy az olvasó az egyszikűek nagy változosságáról teljes fogalmat alkosson magának és mégis fölismertesse az összefüggést, s illetőleg különbséget, mely a gazdag rend különféle osztályai között létezik: a sásfélék egyik kiválóságát is bemutatni ezenem alkalmat veszünk magunknak. Ez a *bambuszud*, mely némely forró égali vidékek valódi jellegnövénye, és nagyságra nézve minden másféle füvet és sást fölülmúl. A bambuszud, igaz nem oly tündéres, mint a czukornád, mely dús virágzatával, ezüstként tündöklő, egymáshoz simuló és titokteljesen susogó kalászaival a mesék országára emlékeztet, de hasznosabb ennél és mindenestre nagyszerűbb is. A forró Bengalia mocsáros vidékein áthatlan erdőseket képez.

A magyar nemzeti muzeum ethnographiai osztálya, ama tárgyak között, melyeket *Xántus Kelet-Ázsiából* hozott, több oly készítményt foglal magában, melyekhez a bambuszud szolgáltatja az anyagot. Ilyenek például a házi eszközök; a bambuszud fiatal hajtásaiból készült és az oroszokhoz hasonló irótblák; továbbá a bambusz fonadékú függőhidak, melyek gyékényvel betakarva és a megáradt hegyi patakok fölét helyeztetve oly szilárdak, hogy egyszerre hat lovat is megbírják. Bambuszudból építik azonkívül a *birmanok* házaikat, és nem egy kedves eledel közvetlenül a nádnak köszöni származását. Így tehát egy-két pálmafaj kivételével egy növény sem közelebbi meg a bambuszud hasznosságát.

Ezzel befejezzük Thomé könyve magyar kiadásának jellemzésére közzétett ismertetésünket s mutatványainkat, s csak azt kívánjuk, vajha a tankönyv nyomán is minél többen kapnának kedvet a természettudományok, s különösen a növényország tanulmányozására. *Vajda Viktor.*

Egyveleg.

** (*Chicago újra-fölépülésének ünnepélye.*) Chicago városa a mult hóban nagy fényvel és vígsággal ülte meg újra-fölépülésének ünnepélyét. Ez alkalomból óriási hangversenyt is rendeztek, melyben az

Unió nagyobb városaiól 300 zenész és 1000 énekes vett részt. Az ünnepély rendezője Gilmore volt, ki e téren először a bostoni zene-ünnepély alkalmával szerzett nevet. Mintegy százezer idegen jelent meg ez alkalomból Chicagóban, s mindenki elámulva az újonnan épült város nagyszerűsége felett. Nemcsak óriási épületek és utcák, de egészen új városrészek is keletkeztek. A középületek közül legföltöttebb a „Grand Pacific Hotel,” melynek párja aligha van Európában. Ötszázötven díszesen butorított szoba van benne, ellátva a vendégek számára minden kigondolható kényelemmel.

** (*Léghajós az Atlanti-tengeren át.*) Wise tanár amerikai léghajós egy

New-Yorkból Angliába teendő léghajós költségeire 20,000 forint iparkodik gyűjteni földjei között. Az általa tervezett léggömb 100' átmérővel 10,000 font terhet bírna meg, és 1000 láb hosszú kötelet vinne magával, mely azon arányban, melyben a vízbe merülne, megkönnyitene a gömb súlyát. Az utazók két emeletes kosárban helyeztetnének el, melynek alsó része az élelmi szerek, mint főtt hús és gyümölcs, továbbá kávé és tojás főzésére szánt oltatlan mész befogadására lesz berendezve. A hajó alatt nyitott galleria lesz, melyről a napot akarják észlelni, a galleria alatt pedig a mentőcsónak lesz megőrzve. *Wise* erős keleti légáramlatra számít, mely átvigye Angliába.

** (*Jó tanács.*) Mennyi keserű érzéstől, nyugtalanságtól és szívszorogató aggálytól mentené megmagát az ember, — írja egy filozofus — ha a következő jó tanácsot megtartaná: „Ha nem akarod, hogy a szád elcsusszon, öt dolgot forditás nagy gondot — hogy „kiről” és „kinek” beszélés, „mit”, „mikor” és „hol” beszélés.

** (*Anyá és tanuló.*) Amerikai lapok írják: A texasi törvény szigorúan megkivánja, hogy 15 éves koráig mindenki az iskolába járjon. Houstonban van egy fiatal asszony, ki nagyon korán ment férjhez, s miután a törvény semmi kivételes esetet nem tűr, mindennap pontosan elmegy az iskolába, s kis gyermekét is magával viszi.

Melléklet a Vasárnapi Ujság 29-ik számához 1873. jul. 20.

T Á R H Á Z.

Irodalom és művészet.

** (*A „Magyar Nyelvőr”-nek*), melyet *Szarvas Gábor* szerkeszt ez évi július füzete is megjelent, szokás szerint érdekes tartalommal. Az első czikk a szerkesztőség nevében van írva s „A kettős betűk módosításáról” szól, egyszerűsödött betűjegyeket is mutat be, melyeket kettős betűnk helyett ajánl. Így a ty, gy, ny, ly, a cz, cs, sz, zs, mind csak egy betűvel volnának irandók s a javasolt terv gyakorlati kivethetőségének bebizonyítására egész sor szó és mondat, sőt Arany Zách Klárja egész kiterjedésében ki van nyomtatva az újonnan alkotott, egyszerűsített mód szerint. A kérdés tagadhatatlanul elég érdekes, de az újonnan alkotott betűk a sok mindenfélre kacskaringós kunkorításokkal annyira kirírnak eddigi latin betűnk közül, mint a cyrilli vagy goth betűk. Mindenesre jó lesz ezzel még egy darab ideig vesződni, s mikor előnyei és hátrányai teljesen kiderülnek: akkor tenni kísérleteket behozatalára, vagy ha célszerűtlennek bizonyul, egészen abban kell hagyni s nem zavarni különben is könnyű és egyszerű helyesírásunkat. — A többi czikkek közül kiemeljük a *Szilády Aron* gyűjteményéből közölt *Rólaolvasásokat* s egyszerűsödött az apróbb közlemények közül a népvilághagyományok közt levő érdekes és becses adalékokat különböző gyűjtőktől.

— (*A „Magyar Tanügy”-ből*) szintén megkaptuk a júliusi füzetet s a szerkesztők *Heinrich Gusztáv* és *Kleinmann Mór* ezt is tartalmazó és változatosan állították össze. Az egyetemi új bölcsészeti szigorlatrendről, s a tanuló ifjuság fegyvergyakorlatairól adott értekezések után *Kleinmann folytatja Tantervtanulmányait*, melyekhez táblázatok is vannak csatolva s e táblák felmutatják, hogy a külföldi közép-tanodák tárgyai hogyan vannak fölosztva osztályonként és óraszám szerint. — A felekezeti tanítóképzédkről és a népiszkolai törvény reviziójáról szóló czikkek után egész sor iskolai kézikönyv bírálata következik, melyek a kezdethez méltóan zárják be a füzetet.

— (*Márki József fordításában Virgíli*) Aeneiséből három nyomtatott ívet vettünk, mely mintegy másfél éneket foglal magában. A munka füzetenként, de teljesen meg fog jelenni, minthogy *Somogyi Antal*, volt országgyűlési képviselő 100 példányra előfizetve, az egésznek kinyomatását lehetővé tette. A munka akár füzetenként 30 krajczárjával, akár egészben, 2 forint, megrendelhető a fordítónál, kecskeméti-utca 5. sz. alatt Pesten.

— *Sz. J. (Hirlapirodalmunk 1873-ban.)* A „Vasárnapi Ujság” jelen évi számaiban közölt kimutatásunkat a következőkkel egészíthetjük ki.

Ujabban megindult lapok:
229. *Rozsnóti Híradó.* (Rozsnó.) Vegyes tartalmú hetilap. Szerk. és kiadó-tulajdonos *Gothárd Endre*. Megjelenik hetenként vasárnap 4-ért félven, regény melléklettel. Ára félve 3 frt 20 kr. (Kelekezett, jul. 6-án.)

230. *Magyar Gazda.* A „Politikai ujdonások” melléklete. Szerk. dr. *Parkas Mihály*. Megjelenik minden hó elején egy nagy félven. (Kelekezett jul. 2-án.)

Megszűnt lap:
14. *Pécs-baranyai Lapok.* (Pécs.) Megszűnt jun. végén.

Változások:
A *Hírmondó* júl. től hetilappá változott.
A *Székesfejérvári* szerkesztője jun. 29-kétől dr. *Pete Zsigmond*, társzerkesztője *Csütör Kálmán* lett.

A magyar birodalom területén megjelenik jelenleg magyar nyelven 216 hirlap és folyóirat.

** (*A „Képes Kiállítási Lapok”*) ujabb számai következő tartalommal jelentek meg:

A 21-ik szám tartalma: Nasz-el-din sah (arcképpel.) Személyi hírek. Egy magyar találmány. Würtemberg királyság ipara. I. A svájci osztály jellemzése. II. A gyárakról a kiállításon. Orosz nemzetiségiek. Az ekéről. Képekhez. („Mellszobor”, „a szász ház” és „a turkesztáni népjelleg” cz. képekkel.) *Wigwam* (képpel.) China és Japán. Kiállítási szemle. A nemzetközi bíráló bizottság tagjai. Irodalom. Vegyesek.

A 22-ik szám tartalma: Aquarium (képpel.) Hivatásos értesítések. Személyi hírek. Würtemberg királyság ipara. II. A késmárki burgonya-keményítő-gyár kiállítása. „Sto szász kincse. Képekhez (a következők képekkel: „Sto Lenában Velence mellett”, „Norvég pavilon”, „Uhl bécsi sütődője”, „Drótos tótok.”) Herend (képpel.) Gardasági gépekkel tett kísérletek *Leopoldsdorfban*. Kiállítási szemle. A nemzetközi bíráló bizottság tagjai. Vegyesek.

Közintézetek, egyletek.

** (*Az írói segély-egylet*) igazgató-bizottságának f. hó 12-kén tartott ülésében elhatározottat *Deák Ferencz politikai beszédeinek* összegyűjtése és kiadása az egylet alapítókéje javára. A szerkesztésével *Gyulai Pál* az egylet titkára bízott meg. E gyűjtemény magában foglalja Deák minden nagyobb beszédét 1833—1873-ig s még a tél folytán meg fog jelenni. Az egylet a beszédek összegyűjtésével és kiadásával a mindinkább nyilatkozó közökhajásnak vél eleget tenni, addig másfelől a gondolai alá bízott övezetek és árvák sorsát ez uton is egyhithi reményli.

** (*A nemzeti muzeumot*) mult hóban 24,441 vendég látogatta meg, s ezekből a régiségtárt 6571, a képtárt 6949, a természeti és néprajzi osztályt 10,130; a könyvtárban pedig 791 személy 60 órázatot és 1506 nyomtatványt használt. E számok eléggé mutatják, hogy a muzeumok nálunk is mily hatással vannak a közvilágra. A gyűjtemények is jelentékenyen gyarapodtak a mult hóban; megezesen a nagyszámu ajándékokon kívül, maga az intézet 149 nyomtatványt vett, továbbá 24 darab ásványt *Kapnikból*, egy sisakos szalagárt az állatgyűjteménybe; míg a múltár *Mányik Ernestszín* dalművésznek *Iszó Miklós* által márványból készített szép dombormű-arcképevel gyarapodott.

Egyház és iskola.

** (*Rónay Jácint*) pozsonyi társaskáptalani prépost szakodári címzetes püspökké nevezett ki.

** (*Az országos minta-rajstanoda és rajstanár képzése*) évenként kiállítás rendez a tanuló műveltség számára az intézet tanhelyiségeiben (*Rombach-utca* 4. sz. alatt 1. emeleten.) E kiállítás tárgyai: ábrák, mértani és távlati rajzok; építészeti és ékítményes tanulmányrajzok; fész- és élő minta után készült figurális rajzok; fész- és élő minta után készült festészetű tanulmányok; ékítmények és figurális mintázatok; fametszészetű (xylographikai) tanulmányok; önálló kompozíciók (pályaművek). E tanulmányok kiállítására a hazai tanügy barátait tisztelettel meghívja az intézet igazgatósága.

** (*Adományok iskolai célokra.*) Heckenast Gusztáv a budai ev. könyvtár részére 350 darab mintegy 250 frt értékű könyvet, *Eötvös Jenő* a beregmezei *Gergelyi közsz. kath. iskolája* részére 200 fót, *Horabacher Frigyes* csetnekvölgyi ev. esperes kerülete tanító részére négy pályadíjat adományoztak.

** (*Bíró Péter gépészeti művészet*) a mezőhegyesi állami ménes-intézetnél, egy általa sajátkezűleg készített állógépmintát ajándékozott a hozzá tartozó gézkazánal, viztartóval, állványtal s egyéb szükséges felszereléssel együtt a *kir. József-műegyetem* gépészertanára II. foly. szerterés számára. E gépminta csinosan s egész pontossággal van készítve, szerkezete a műszaki kivételmentességnek megfelelő, általában az egész mű a magyar gépiparnak becsületére válik. Tekintettel a készítmény előszerűsége s értékére, valamint a készítőnek a magyar gépipar előmozdítását célzó nemes törekvéseire: a *kir. József-műegyetem* kedves kötelességének tartotta *Bíró Péter* ur irányában teljes elismerését és legbensőbb köszönetét kifejezni.

** (*A pesti kir. főgymnásiumi önképzőkör*) f. hó 13-án tartott díszgyűlése alkalmával *Fehérvári László*, *Szabó Dénes*, *Schwarz Gusztáv* és *Szinyeyi József* részvételkel jutalmakban, az előbbiek prózai, az utolsó — kétszeresen — költői mű által. *Berczeller Antal* elnök és gr. *Festetics B.* főtitkár előadásai és néhány sikerült szavallat egészítette ki a kedélyes ünnepélyt.

Balesetek, elemi csapások.

** (*Tüz a Károly-kaszárnyában.*) Nagy tűz ütött ki kedden éjjel, kevéssel 12 óra után, a *Károly-kaszárnya* országút felé eső istállóinak tetőzetéből. Az erős szél villámgyorsasággal röpitette róluk, kiknek erre már szabadalmok van, mióta a világot a szikrákat, s az egész belváros nagy veszélyben forgott. A tűzoltók ugyan, *Széchényi Ödön* gróf főparancnok vezénylete mellett, mindjárt a

tűz jelzése után ott termettek, s csakhamar *Budáról* is érkezett segítség, — mégis roppant erőfeszítésbe került, hogy a tűzet lokalizálhassák. Az istálló-épület fele ledőlt, a lovakat azonban mind kiszabadították. A tűz nagyságáról némi fogalmat nyújthat az, hogy tizenhárom fecskendővel dolgoztak, s a tűzoltókön kívül a szivattyuknál s az épület körül nyolczszáz katona volt alkalmazva.

** (*Megrendítő szerencsétlenség*) történt jul. 14-dikén fél egy órakor, Pesten a két nyul-utca 31. számú ház előtt. Egy 19 hónapos gyermek az utcára szaladt ki, s egy homokos kocsi alá került, melynek kocsi alá; a gyermeket a lovak a kerék alá ütötték, az első kerék át is ment a lábán, csak a második kerék alól sikerült megmenteni orvosi segély rögtön érkezett, de a szegény gyermekből aligha lesz ember.

** (*Péterváradról*) nagy szerencsétlenségről tudósítják az „Ung. Lloyd.”-ot. E szerint: mult szombaton a péterváradit tisztek karniozi nyári ünnepélyéről éjjel visszatérő esonokok közül egy, melyben 24 tiszt és négy hölgy ült, a hidlába ütközött és fölköbört s a négy nő (egy a leeres két leánya, Kobal százados neje s egy *Coriniczredbeli százados hitvese*) a vízbe fulltak, s a kormányt vezető *Styeskal főhadnagy* is eltűnt vagy a vízben, vagy bánatában. A tisztek közül csak a *Coriniczred* egy kapitánya fullt a vízbe, a többi kiuszott a partra.

Mi újság?

© (*A főváros felett olyan vihar*) dühöngött a mult kedden, hogy ahhoz foghatótt ebben az évben még nem láttunk. Három napi kánikulai rekkenő és fojtó hőség után délelőtt felhők kezdének gyülekezni és szél támadt, melynek azonban a forróságban hosszú ideig egészen átmelegedett s porral elegy langyos lengésétől az ember olyan formát érzett, mint a karavánok a számu előtt. Azután a szél mind erősebb s mind höherbe lett; a felhőket a főváros fölül kétszer-háromszor is elverte s azután ajtót, ablakot csattogtatva, kőművekben, padláson dörmölvölve, kocsiakat döntögtetve és házakat rengetve tombolt a vihar, de kevés esővel s a főváros felett legalább semmi jéggel. Azóta a levegő át van hülve s csak esőtörtökön kezd egy kissé visszatérni a meleg, de közel sem a mult hét tikasztó, öldöklő hőisége. E vihar talán, a légváltoztatás által, gátlólag fog hatni a kholerára is, mely már egy pár meglepő esetet is erőszakolt ki a fővárosiak ijedelme. *Kaiser Ernstné* asszony, a nemzeti színház egykori énekesnője után gróf *Ráday Gedeonnak*, az egykori híres színházigazgatónak halála egy és ugyanazon lakásról, valamint *Lakatos Benedeknek*, a *Ludovica Akadémia* gazdájának és nem-jének egymás után való napokon történt kimúlása a közlelőbi körökben nagy meglepőbenést okozott. — A keddi viharnál és a kholeráról sokkal csendesebb veszedelem az, a mi a királyi táblát fenyegeti. Ez a *strike*, mely ugy látszik, most már azok közt is kezd kiújni, a kiket az internationalista munkásmozgalmak tagjai „fej munkások”-nak neveznek. Szerdán a királyi tábla összes díjnoka megszűntették munkájukat, kijelentvén hogy egy forint diurnumból lehetetlen megélniök. Többen közülök családtagyák s e rozsz díjazás folytán már évek óta nyomorral küzdenek. Az irodák üresen állanak. Mint a „P. L.” hallja, ez ügyben már fölterjesztés is intéztetett a miniszterhez, gyors elintéztést kérve. A gyors elintéztés e tekintetben valószínűleg meglesz, s e szomorú és szegényítő társadalmi baj rövid időn meg lesz orvosolva. Állam és társadalom egyaránt köteles gondoskodni arról, hogy a folytonos munkában élő embernek legalább annyi keresete legyen, a mennyiből magát fenntarthatja. — A fentebb említett vihart kiválóan örömmel fogadta a fővárosban a vizsgáló fiatalaság. Fiu- és leány-iskolák, gymnáziumok és reál-tanodák tanító- és tanítónő-képzede, tudomány-egyetem és műegyetem mind tele vannak vizsgálatokkal s izzasztják a fiatal embereket a kegyetlen cenzorok, kiknek erre már szabadalmok van, mióta a világot a szikrákat, s az egész belváros nagy veszélyben forgott. A tűzoltók ugyan, *Széchényi Ödön* gróf főparancnok vezénylete mellett, mindjárt a

Buda-Pest, julius 27-én 1873.

Előfizetési feltételek: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 12 ft. — Félévre 6 ft.

Csupán a Vasárnapi Ujság: Egész évre 8 ft. Félévre 4 ft. — Csupán a Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. — Félévre 3 ft.

Hirdetési díjak, a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságokk: Egy négyzet hasábját öt sor, vagy annak helye, egyszeri ígatásnál 10 krajczárba; háromszori vagy többszöri ígatásnál csak 7 krajczárba számítatik. — Kiadó-hivatalkunk számára hirdetményeket elfogad Bécsben: Opetlik Alajos, Wollzeile Nr. 22. és Hasenstein és Vogler, Wollzeile Nr. 9. — Bélyegdíj, külön minden ígatás után 30 kr.

Samassa József.

A királyi kinevezés nem soká hagyta bizonytalanságban az országot s közvéleményét a nemes szivű Bartakovics utóda iránt. Sokan az ultramontán áramlat valamely jelöltjéről féltették az egrí érseki széket; mások ellenkezőleg a tudomány és művészetek buzgó bajnokát s pártolóját, a püspöki kar egyik fődíszét, Ipolyi Arnoldot szánták e nagyfontosságú helyre. A gyantások azonban sem egyik, sem másik oldalra nem teljesültek. S midőn az országgal együtt mi is örömmel vesszük, hogy az ultramontán jelöltek nem ültek be Magyarországra...

SAMASSA JÓZSEF.

kevés ideig a vallásügyi miniszterium osztrák tanácsosa s apát, — s ez előtt alig négy évvel még egyszerű tanár volt a pesti egyetem hittudományi karában. Ily gyors emelkedésnek még az egyházi téren is (hol talán egyedül lehet), alig van példája. De Sa-

massa rövid multja elég biztosítékot nyújt, hogy e gyors emelkedés nem ért érdeketlent.

Az új egrí érsek olasz eredetű. Talán szép apja jött hazánkba, s itt megtelepedvén, utódai tősgyökeres magyarokká lőnek, értesben, szóban, testben és lélekben. Ő maga, kiről szólnunk, 1828. szeptember 30-án született Bars megyében. Aranyos-Maróton. Iskoláit Nyitra, Léván kezdte s folytatta, és papi pályára szánván magát, az esztergomi érseki papnöveldebe vétetett föl 1842-ben és áldozárrá ugyanott 1852-ben szenteltetett. Kitünő tudományos képzettsége mindenekelőtt a tanári pályára jelölte s a nagyszombati főgymnáziumba küldetett tanárnak, hol csakhamar mint kitünő hellénista ismertette meg magát. A Bach-korszak ekkor nálunk már folyamatba tette germanizáló törekvéseit. Rendszerint ezt időben, hogy az osztrák tanárok bizonyos sértő lenézéssel tekinték a magyar tanárok képességét, miközben az minden alkalmat fölhasználtak, hogy a német „Professor-thum“ fölényét a magyar tanúgy és tanérek fölött minden áron kimutassák. Mindig a magyar név becsületére fog válni Samassa Józsefnek „De stultitia quorundam, qui se Ciceronianos vocant“ című értekezése, melynek klasszikus latinsága, tudományos gazdag apparátusa és élő gunyja a német tanárok pöffeszkedő gögjét földre sujtotta.

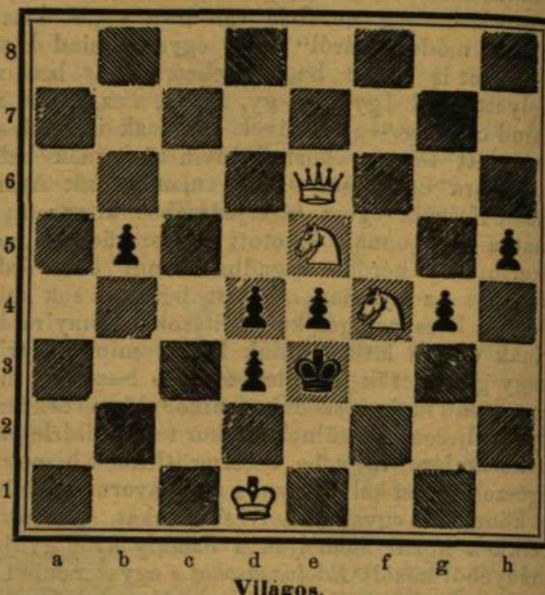
Hét év mulva az esztergomi papnöveldehez, hittanárul nevezetett ki. Időközben két munka jelent meg tőle. Az egyik „Palestina“ című nagy biblikus készüléggel írva; a másik a vegyes házasságokról; az illető költészetek számára a ny. rendes hittanári széket a pesti egyetemen. Tanári erényei: előadásának alaposága és szabatossága, magatartásának szigorú komolysága, itt tanártársai

K. vár. A versek nem „tehetők közzé.“ Nagyon silányak, kiválta kholera, inkább nevéstéses, mint (a szerző szövege szerint) megrázó hatást tesz az olvasóra. — Az anyja sírján (1869.) Öntől jobbakat közöltünk már s még jobbakat várunk ezennél; ezt a kis verset, sürgető kívánsága ellenére, de azt hisszük: érdeklőben, fölvetettük.

SAKKJÁTÉK.

711-ik sz. f. Portilla W. M. N.-től (Mexikóban.)

Sötét.

Világos.

Világos indul s a harmadik lépésre mottot mond.

A 706-ik számú feladvány megfejtése. (Shinkmann W. A.-tól Grand Rapidban.)

- Vil. Söt. Vil. Söt. 1. Vg4-b4+ Ka3-a2 11. Vf8-f7+ Söt. 2. Vb4-c4+ Ka2-a3 12. Vf7-e7+ 3. Vc4-c5+ 13. Ve7-e6+ 4. Vc5-d5+ 14. Ve6-d6+ 5. Vd5-d6+ 15. Vd6-d5+ 6. Vd6-e6+ 16. Vd5-c5+ 7. Ve6-e7+ 17. Va5-c4+ 8. Ve7-f7+ Ka2-a3 18. Vc4-b4+ 9. Vf7-f8+ Bg8-f8 19. Vb4-b3+ a4-b3 10. g7-f8 V+ Ka3-a2 20. Bb8-a8 matt.

Helyesen fejtették meg: Veszprémben: Fülöp József. — Cselén: Glesinger Zsigmond. — Debreczenben: Zagya Imre. — Aradon: Kovács Albert. — Sziget-Csepén: Mayer Károly. — A pesti sakk-kör.

Előfizetési fölhívás

VASÁRNAPI UJSÁG

Politikai Ujdonságok

1873-ik évi julius—decemberi folyamára.

Előfizetési föltételek:

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt. Félévre (julius—december) 6 frt

Csupán a Vasárnapi Ujság: Félévre (julius—december) 4 frt

Csupán a Politikai Ujdonságok: Félévre (julius—december) 3 frt

Egyes előfizetések legelőszörben postai utalvány által eszközölhetők, a melyre bérmentésül csak egy darab 5 krajczáros bélyeg kívánatik.

Tíz előfizetett példányra gyűjtőinknek egy tiszteletpéldánnyal szolgálnunk. Pest, június-hó 1873.

A Vasárnapi Ujság és P. Ujdonságok kiadó-hivatala (Pest, egyetem-utca 4. sz. a.)

TARTALOM.

Kovács Gyula (arcskép). — Az apa sírjánál. — Bacon Franklin köztársasága (folyt.). — A buza-vetésben (képpel). — Felső nótanodák az Egyesült-Államokban (két képpel). Tanulások az ipar és kereskedelem történetéből. (vége.) — Egy amerikai vállalkozó, VII. — A murmuratók és vadkecskék a Títrahégyben. — A növények országáról (képpel). — Egyveleg. — Tárház: Irodalom és művészet. — Közintézetek, egyletek. — Egyház és iskola. — Bal-esetek, elemi csapások. — Mi újság? — Szerkesztői mondánivaló. — Sakkjáték. — Heti-naptár.

(Felelős szerkesztő: Nagy Miklós (L. magyar-utca 21. sz.)

megvan a biztos jutalma s igazságtalanság csak azzal a tanulóval történik, a kinek a tudománya csak annyi, hogy ha átmege: megsértve érzik magukat a többi megbukottak; ha át nem megy: akkor meg az a baj van, hogy annyi tudományos-kávéval egy-két boldog halandó már átosusztott a mérték alatt. Annyi bizonyos, hogy e megbukó gézengozok nagyobb büntetést vonnak szegény szüleikre, mint a saját buksi fejükre; de azért az is igaz ám, hogy még a tékozló fiut is tárt károkkal várja az édes anyja a két hónapi vakációra.

(A kiállítási nemzeti bizottság) tagjainak egy része hétfőn este Bécsből Pestre érkezett s itt Tisza közlekedési miniszter megvendégelte őket a Margit-szigeten. A jury bizottság testületileg a legközelebbi napokban fog lerátni, s a városi hatóság vendégszeretettel készül fogadni, s gondoskodik, hogy a mit érdemes, mindent megláthassanak. Disztrakomát is rendez számukra a redoutban. A most megérkezettek a kassa-oderbergi vasuton tettek kirándulást a vas-uti építmények megismerésére. Többnyire építészeti és mérnöki szakférjak s a Hernád és Poprád völgyeinek szépsége nagyon tetszett nekik, nem különben az itteni vasuti munkák is, melyeknek sok nehézséget kellett leküzdeni.

(Pestváros) e heti közgyűlésében egyhangulag kijelenté, hogy magáévá teszi Deák Ferencz egyháziügyi beszédének minden tételét. A dal- és népszínházi ügyben a bizottság jelentését azzal a módosítással fogadták el, hogy az „operaház“ neve „magyar operaház“ legyen. Ugyane gyűlés 500 frot szavazott meg az iparegyetel által a világtárlatra kiküldendő munkások uti költségére; Gyöngyösi polgármester nyugalmazását helyben hagyta s búcsulevelét fölolvastatta; Erdődi Harrach Bélát pedig, Hafiz fordítóját, egyhangulag megválasztá a józsef-városi reáltanoda tanárának.

(Az operaház tervei) Ybl Miklós néhány nap előtt utat bé a közmunkatanács helyiségében. Ezek szerint: a nagyobb színházak egyike lesz négy kazettal, csarnokokkal, külön bejárással az udvari páholyhoz és kényelmes nézőhellyel 2030 ember számára. Homlokzat-tervet Ybl kettőt mutatott be, még pedig igen szépeket. Az értekezlet elhatározá, hogy a bemutatott rajzok alapján részletes tervezet, költségvetés és építési program készíttessék. — A dalszínház építési költségeit Ybl 1 600,000 forintra számította, s a Hermina-térből 1400 négyszögölnyi területen emelkednék.

(Magyar nyelvtanár Franciaországban.) Catala Sándor a lyoni egyetem tanára magán órákat hirdet a magyar nyelvből, s azonnal 16 francia tanítványa akad. Catala spanyol származású, s néhány év előtt meglátogatván Pesten lakó nővérét, Farkas György nyugalmazott jószágigazgató nejét, itt időzése alatt magyarul is megtanult.

(A járvány.) A belügyminiszterium már mind kiküldé amaz orvosokat, kik a járványban szenvedők gyógykezelésére jelentkeztek, s most ismét fölhívást adott ki, hogy jelentkezzenek többben is, még pedig mielebb. A napidíj orvostudornak hat, sebésznek és szigorlórnak négy forint az uti költség megtérítésen kívül. Ez is mutatja, hogy a járvány nem apad, bár maga a kór nem oly pusztító, mint máskor. — Bihar megyében a „Nagy-Várad“ kimutatása szerint 92 községben uralg a kholera, sok helyütt nem jelentéktelen mérvben. Eddig azonban jellege nem veszélyes. Az országos vásárok ugy Bihar megyében, mint más helyeken a járvány miatt betiltattak; a néptanítók számára Debreczenben, Kolozsvárt megtartani szándékolt gazdasági tanfolyam elhalasztatott.

(Halálozás.) Legidősb gróf Ráday Gedeon e hó 14-én reggel meghalt kholerában. Mint egykori követ, majd Nógrádmegye főispánja, mint a nemzeti színházak két virágzó időszakában, a forradalom előtt és ismét a forradalom után, igaz-

gatója, s mint a református egyház dunamelléki egyházkerületének épen a pátenisi küzdelmek idejében szerzett érdemeiért választott gondnok, oly jelentékeny szerepű ember volt, hogy utolsó szerencsétlenségeiben is lehetetlen nem látnunk benne az érdemeket szerzett férfit, a kiben a társadalomnak vesztősége van. Még 13-án, vasárnap este több levelet írt, s aztán azt mondta: „Ha reggel sokáig nem találnék fölkelni, adják föl ezeket a leveleket a postára.“ Reggel csakugyan nem kelt föl, halva volt. Némelyek azt sejtik, hogy az alvás végett használt morphiumból többet vett be. Más határozott hír szerint a járvány áldozata lett. Temetése e hó 15-ikén folyt le s a háznál Baksay Sándor kunszentmiklósi lelkész tartott felette a boldogulata és családját szépen jellemző gyászbeszédet, míg a sírnál Török Pál superintendens, mint volt elnöktársa, vett tőle búcsút. Nyugodjék békével!

(Halálozások.) Kaiser-Ernst Jozefa asszony, ki a nemzeti színháznak az ötvenes évtizedben drámai első énekesnője volt, jul. 10-én meghalt. Hátramaradt családjából egy fia énekes külföldön egyik leánya pedig a nemzeti színház táncosnője. Ő maga, egy kassai orvos leánya volt, egykor a legszebb színpadi alakok egyike s a nemzeti színháznak mindig buzgó tagja. Csak 46 évet élt. — Latabár Endre, a legbuzgóbb vidéki színigazgatók egyike, szélhűdés folytán f. hó. 10-én meghalt. — Sárosmege egyik derék fia: Piller Gedeon, e hó 9-én, 64 éves korában meghalt. Sokáig vezette a megye ügyeit mint alispán, s az országgyűlésnek három ízben volt tagja: 1848-ban, 61-ben és 65-ben. Utóbbi időben mint a megyei gazdasági egytel elnöke fáradozott tiszteletreméltó módon. — Székesfehérvárott julius 10-dikén Zsombóry Ede, kir. törvényszéki bíró halt meg, 51 éves korában, tevékeny s a közügynek szentelt élet után. — Marosvásárhelyről kibédi Péterfi József ev. ref. nyugalmazott első pap és maros-egyházmegyei esperes f. hó 11-én, élte 78., lelkes pályája 54. évében elhunytát jelentik. A boldogult félszázadon tul Maros-Vásárhelyen működött, s tevékenysége, tudománya, gyöngéd szeretete hívei iránt a köztisztelőket és becsülést szerzették meg számára. — Salamon István, aranyospályáni ref. lelkész e hó 15-én, 50 éves korában, az uralkodó járvány áldozatává lett: özvegyet és két árvaft hagyva maga után. Az elhunyt, kötelességteljesítő s köztisztelőben álló lelki pásztor, ezenkívül gondos és jól gazdálkodó családtagja, ki minden körben a köztisztelőt és becsülés tárgya volt, hívei előtt pedig mint szónok, mint tanácsadó, a szegények pártfogója, a népnek vezére feledhetetlen marad. Az elhunytat 1848-ik év mint végzett theologust találta, de ő másik két testvérével Istvánnal és Ferenczcel honvéddé lett. Az idősebb István a szelindeki véres ütközetben elesett, az ifjabb Ferencz a forradalom végével egy ideig bujdosásban talált menhelyet, a közbelső István Szász-Sebenél megsebesülve fogolylyá lett s a forradalom végeig Theresienstadtban fogva tartatott, mikor a császári hadseregbe beosztatott, honnan papi minősége egy évi szolgálat után kiszabadította. Hazájába visszatérve az aranyos-polyániak megválasztották lelki pásztorukká, mely minőségében utolsó napjáig hívei és pályatársai előtt közszeretőt tárgya volt. A három testvér közül, kik egyszerre ragadták kezükbe a szabadság fegyverét, ma csak egy él: Salamon Ferencz történetírónk. Enyhítse bánatát a közrészvétel.

Szerkesztői mondánivaló.

— R. I. „Az anyafükor arcoképe előtt.“ Van benne egy pár csinos versszak, de az egész mégis közhelyek peripetiáin gördül le s nem ragadja meg sem figyelmünket eszméi-, sem kedélyünket érzelmei által.

— Való-ábránd. A czim nincs jól választva. A forma is avult; a tárgyalás hosszúra van nyújtva s a költemény, egész külső ruhájánál fogva, nem a mai világba való. Olyan mint egy tisztes öreg, a ki anno 800-beli szabás ruhában lép társaságba. Ezért a jó alapszemét sem érvényesíthetjük közlés által, mit valóban sajnálunk.

HETI NAPTÁR.

Table with columns for months (Julius, Augustus), days of the week, and religious observances (Katholikus és protestáns naptár, Görög-orosz naptár, Izraeliták naptára, N a p, Hold).